

UiO • Det juridiske fakultet

Forholdet mellom generalforsamlingen, styret og bedriftsforsamlingen

- særlig om kompetansefordelingen etter asal. § 6-37 fjerde ledd og
generalforsamlingens muligheter til å øve innflytelse på slike beslutninger

Kandidatnummer: 610

Leveringsfrist: 25.11.13

Antall ord: 14 609

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Innledning	1
1.2	Tema og problemstilling	2
1.3	Avgrensning av oppgaven	3
1.4	Begrepsavklaring.....	4
1.5	Oppbygning av oppgaven.....	4
2	RETTSKILDESITUASJONEN.....	6
2.1	Norsk rett	6
2.2	Forholdet til EU-retten	7
2.3	Anbefalinger om god selskapspraksis.....	8
3	ALLMENT OM ORGANISERINGEN AV AKSJESELSKAPER OG ALLMENNAKSJESELSKAPER.....	9
3.1	Innledning	9
3.2	Generalforsamlingen	10
3.2.1	Hvem generalforsamlingen består av	10
3.2.2	Generalforsamlingen som møte eller organ?.....	10
3.3	Selskapets ledelse.....	11
3.3.1	Innledning	11
3.3.2	Styret	11
3.3.3	Daglig leder.....	11
3.3.4	Bedriftsforsamling.....	11
3.4	Andre organer	12
4	KOMPETANSEFORDELINGEN MELLOM ORGANENE OG DERES SAKSBEHANDLING - UTGANGSPUNKTER	15

4.1	Innledning	15
4.2	Generalforsamlingen	15
4.2.1	Oppgaver og kompetanseområder	15
4.2.2	Krav til generalforsamlingens beslutninger	16
4.3	Styret	19
4.3.1	Oppgaver og kompetanseområder	19
4.3.2	Saksbehandlingen i styret	22
4.3.3	Krav til styrets beslutninger	22
4.4	Bedriftsforsamlingen	25
4.4.1	Oppgaver og kompetanseområder	25
4.4.2	Krav til bedriftsforsamlingens saksbehandling og beslutninger	26
5	KOMPETANSEFORDELINGEN VED SELSKAPETS INVESTERINGER OG DRIFTSENDRINGER	29
5.1	Innledning	29
5.2	Allmennaksjeloven § 6-37 fjerde ledd første punkt	30
5.3	Allmennaksjeloven § 6-37 fjerde ledd annet punkt	31
5.4	Styrets rolle	33
5.4.1	Innledning	33
5.4.2	Hva det innebærer at styret skal gi forslag	33
5.4.3	Hva styret kan foreslå	33
5.4.4	Styrets kompetanse hvis det er avtalt at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling	35
5.5	Bedriftsforsamlingens rolle	38
5.5.1	Innledning	38
5.5.2	Bedriftsforsamlingens avgjørelse	38
6	GENERALFORSAMLINGENS MULIGHETER TIL Å ØVE INNFLYTELSE VED SELSKAPETS INVESTERINGER OG DRIFTSENDRINGER	41
6.1	Innledning	41

6.2	Innflytelse gjennom valg av selskapets styre	42
6.2.1	Når styret velges etter asl./asal. § 6-4	42
6.2.2	Når bedriftsforsamlingen velger styret	44
6.3	Innflytelse gjennom valg av selskapets bedriftsforsamling	44
6.4	Generalforsamlingens muligheter til å forhindre gjennomføring av bedriftsforsamlingens beslutning	45
6.4.1	Innledning	45
6.4.2	Beslutningen forutsetter kapitalforhøyelse	46
6.5	Generalforsamlingens muligheter til å gjennomføre endringer på tross av bedriftsforsamlingens beslutning	48
6.5.1	Innledning	48
6.5.2	Utgangspunktet for kompetansefordelingen ved fusjon	48
6.5.3	Begrenses generalforsamlingens kompetanse av bedriftsforsamlingens kompetanse?	49
7	KONKLUSJON.....	51
8	LITTERATURLISTE	53
8.1	Bøker	53
8.2	Artikler	53
8.3	Lover	53
8.4	Traktater	54
8.5	Dommer	54
8.6	Forarbeider	54
8.7	Lovkommentarer	55
8.8	Rådgivende uttalelser	55

1 Innledning

1.1 Innledning

Det finnes mange ulike organisasjonsformer for selskaper. Et hovedskille som går mellom selskapsformene er i hvilken grad deltakerne hefter for selskapets gjeld. På den ene siden har man selskapsformer hvor deltakernes heftelse for selskapets forpliktelser er begrenset. Eksempler på dette er aksjeselskaper (AS), allmennaksjeselskaper (ASA) og europeisk selskap (SE). På den andre siden har man selskapsformer hvor deltakerne er ansvarlig for selskapets gjeld med hele sin personlige formue, altså at de har et ubegrenset ansvar for selskapets forpliktelser. Eksempler på slike typer selskaper er ansvarlig selskap (ANS og DA) og enkeltpersonforetak (ENK), selv om det er et definisjonsspørsmål hvorvidt sistnevnte er å regne som en selskapsform.

Sett ut fra omsetning og antall sysselsatte er det aksjeselskapsformen som er den vanligste organisasjonsformen for selskaper i Norge.¹

Foruten det begrensede ansvaret for selskapets forpliktelser utover den innbetalte aksjekapitalen, kjennetegnes aksjeselskapsformen ved selskapets organer. Som et motstykke til den begrensede heftelsen er det detaljerte lovregler knyttet til måten det skal organiseres på. Et aksje- eller allmennaksjeselskap har tre overordnede organer: generalforsamling, styre og bedriftsforsamling. Mens generalforsamling og styre er obligatoriske organer i alle aksje- og allmennaksjeselskaper, er det slik at hvorvidt selskapet skal ha en bedriftsforsamling beror på det enkelte selskap og deres ansatte. Behovet for å gi de ansatte medbestemmelsesrett er ansett for å gjøre seg særlig gjeldende i selskaper med mange ansatte, noe som også reflekteres i lovgivningen.

¹ Basert på tall hentet fra Statistisk sentralbyrå (2011)

Bakgrunnen for at selskapet skal ha ulike organer har sammenheng med de ulike aktørene som opptrer i selskapet. Først og fremst er det noen som eier selskapet, deretter er det noen som leder det, og sist, men ikke minst vil det som regel ha noen som er ansatt i selskapet. De ulike aktørene tilknyttet selskapet vil ofte ha til dels sprikende interesser. For den som opptrer på eiersiden vil størst mulig økonomisk avkastning være en avgjørende faktor, mens den som er ansatt vil være opptatt av å ha en trygg og stabil jobb. På bakgrunn av denne typen interessenmotsetninger er det lagt opp til at de ansatte skal ha en viss medbestemmelsesrett. Denne medbestemmelsesretten kommer sterkest til uttrykk gjennom regler om bedriftsforsamlingen. Bedriftsforsamlingen som organ er et særnorsk fenomen.²

1.2 Tema og problemstilling

Det overordnede tema for denne avhandlingen er det organisatoriske forholdet mellom generalforsamlingen, styret og bedriftsforsamlingen i aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Organiseringen av slike selskaper er i stor grad lovfestet og på mange områder detaljert. Som nevnt i innledningen har dette sammenheng med ansvarsbegrensningen en slik selskapsform innebærer.³ De ulike organene er etter loven tillagt forskjellige gjøremål og kompetanse. Målet med oppgaven er å redegjøre for den kompetansefordelingen mellom selskapsorganene som følger av de to aksjelovene. Samspillet mellom organene kommer til uttrykk flere steder i lovgivningen. I denne forbindelse vil jeg se på fire overordnede problemstillinger:

- Hva er lovens utgangspunkter for kompetansefordelingen i aksje- og allmennaksjeselskaper?
- Hvordan er kompetansefordelingen når selskapet skal foreta større investeringer eller driftsendringer etter asal. § 6-37 fjerde ledd?
- På hvilken måte kan generalforsamlingen øve innflytelse på beslutninger som treffes etter asal. § 6-37 fjerde ledd?

² Bråthen (2000)

³ Jf. asl./asal. §§ 1-1 annet ledd og 1-2 første og annet ledd.

- Har generalforsamlingen mulighet til å gjennomføre endringer på tross av en negativ beslutning i bedriftsforsamlingen?

I tillegg til disse problemstillingene vil jeg også se på hvilken betydning det har for de ansattes medbestemmelsesrett om denne utøves gjennom styrerepresentasjon eller gjennom bedriftsforsamling.

1.3 Avgrensning av oppgaven

Selv om denne oppgavens tema berører de ansattes medbestemmelsesrett i aksje- og allmennaksjeselskaper, vil det falle utenfor oppgaven å behandle de arbeidsrettslige sidene. Det er utelukkende den selskapsrettslige delen av organiseringen som her skal omtales.

Noen selskaper som er etablert som aksje- eller allmennaksjeselskaper vil også være omfattet av spesiallovgivning, for eksempel banker og regulerte markeder.⁴ For disse typer selskaper er det andre og mer spesielle hensyn som gjør seg gjeldende. Denne typen spesiallovgivning vil falle utenfor oppgavens tema; det er den generelle aksjelovgivningen som skal behandles.

Når det gjelder andre organer som selskapet kan eller skal ha etter aksjelovgivningen, for eksempel daglig leder, vil ikke disse bli behandlet i sammenheng med de øvrige organene som følger av oppgavens overskrift. Likevel vil de bli omtalt kortfattet for sammenhengens skyld.

Det vil heller ikke bli gjort forsøk på en komparativ fremstilling opp mot utenlandsk selskapslovgivning. Ordningen med bedriftsforsamling som organ er særegen for norsk rett, og det ville føre for langt og falle utenfor oppgavens problemstilling å se hen til andre lands ordninger.

⁴ Se for eksempel lov om forretningsbanker og lov om regulerte markeder (børsloven)

1.4 Begrepsavklaring

I dagligtalen brukes ofte begrepene kompetanse og myndighet som uttrykk for henholdsvis kvalifikasjoner og makt eller autoritet. I denne oppgaven vil begrepene kompetanse og myndighet bli brukt om hverandre i betydningen myndighet. Det ligger altså ingen realitetsforskjell bak bruken av disse begrepene om hverandre, men det er gjort av hensyn til språklig variasjon.

Det samme gjelder når det er tale om beslutninger, avgjørelser og vedtak – disse begrepene har samme meningsinnhold.

I de sammenhenger hvor det er snakk om de ansattes medbestemmelsesrett siktes det til den rett til medbestemmelse som følger av representasjon i bedriftsforsamlingen eller styret, til forskjell fra den type medbestemmelsesrett som utføres via de tillitsvalgte i henhold til arbeidsmiljølovgivningen.⁵

Andre begreper vil bli gitt en forklaring underveis i fremstillingen, eller det vil følge av sammenhengen.

1.5 Oppbygning av oppgaven

Oppgaven består av fire hoveddeler. Først vil det gjøres rede for den grunnleggende organiseringen av aksje- og allmennaksjeselskaper. Dette vil bare være en kort oversiktsfremstilling av de organene som har relevans for denne oppgaven. Derneft behandles utgangspunktene for oppgave- og kompetansefordelingen mellom selskapsorganene slik den er etter aksjelovgivningen. I tillegg vil også de ulike organenes saksbehandlingsregler vies litt plass i sammenheng med dette. Deretter vil det ses nærmere på denne rollefordelingen når selskapet skal foreta større investeringer eller driftsendringer etter asal. § 6-37 fjerde ledd. I tilknytning til dette vil det også bli drøftet hvilken betydning det har for de ansattes medbe-

⁵ Eksempelvis arbeidsmiljøloven kapittel 8

stemmelsesrett om de er representert i selskapets styre eller om selskapet har bedriftsfor-
samling. I det som blir den fjerde hoveddelen vil fokus være på generalforsamlingens mu-
ligheter til å øve innflytelse på beslutningene som treffes etter asal. § 6-37 fjerde ledd. Her
er det gjort et utvalg av eksempler og problemstillinger som anses særlig relevante, men det
er naturlig nok ikke gjort noe forsøk på en uttømmende fremstilling av de spørsmål som
kan dukke opp.

2 Rettskildesituasjonen

2.1 Norsk rett

Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper er regulert i hver sin lov, henholdsvis aksjeloven⁶ og allmennaksjeloven⁷. Dette i motsetning til aksjeloven av 1976, som omfattet begge de to selskapsformene, men med særregler der det var nødvendig. Aksjelovene har felles forarbeider, og er i stor grad identisk utformet både hva gjelder systematikk og innhold. Det er derfor vanlig å se disse lovene i sammenheng og som et samlet lovverk⁸, noe som også vil gjøres i denne avhandlingen.

De utfyllende bestemmelsene om bedriftsforsamlingen finnes bare i allmennaksjeloven, men disse er også gjort gjeldende for aksjeselskaper som har bedriftsforsamling gjennom henvisningen til allmennaksjelovens regler i asl. § 6-35 første ledd annet punktum.

Når det gjelder eldre rettspraksis, kan denne fremdeles ha betydning, slik at det i flere sammenhenger kan være aktuelt å henvise til den. Av lovforarbeider og uttalelser før 1997-lovene er det særlig det som er knyttet til aksjeloven av 1976 som er aktuelt på vedkommende område.⁹

Som på de fleste andre rettsområder gjøres det oppdateringer av lov materialet med jevne mellomrom. For aksjelovgivningens vedkommende ble det gjort endringer i form av visse forenklinger senest i juni 2013. Forenklingene ble gjort for å imøtekomme små og mellomstore aksjeselskapers behov. I mandatet som ble gitt for utredningen het det at ”det er viktig å påse at reglene sikrer gode rammevilkår for dem som har interesser knyttet til denne foretaksformen”, og at ”selv om aksjeloven skal ivareta og balansere flere og til dels motstri-

⁶ Lov 13. juni 1997 nr. 44

⁷ Lov 13. juni 1997 nr. 45

⁸ Andenæs s. 3

⁹ Andenæs s. 7

dende interesser, bør man sikre at reglene ikke legger unødvendige byrder på selskapene”.¹⁰

Selv om reglene i stor utstrekning er likt utformet i både aksjeloven og allmennaksjeloven, er det likevel viktig å ha for øye de forskjeller som finnes. Dette gjelder ikke bare sondringen mellom aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper, men det har i mange tilfeller også avgjørende betydning hvorvidt selskaper organisert som allmennaksjeselskaper er børsnotert eller ikke, jf. 2.3 nedenfor om anbefalingene utgitt av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse. Utover dette gjelder at børsnotering medfører ytterligere selskapsrettslig rammelovgivning.¹¹

2.2 Forholdet til EU-retten

Norge er gjennom EØS-avtalen¹² forpliktet til å utforme sin selskapslovgivning slik at den er i samsvar med de krav EU stiller til sine medlemsland.¹³ Dette gjøres ved at Norge tilpasser sin rett etter direktiver gitt av EU. Dette er direktiver som angir minimumskrav til aksjelovene. Stort sett oppfylles og suppleres direktivenes krav i norsk aksjelovgivning. Der hvor det skulle være tvil om hva norsk rett går ut på, skal i utgangspunktet direktivene og direktivkonform lovtolkning kunne gi svaret. Andenæs hevder dette ”gjennomgående gir liten veiledning”.¹⁴ Det er heller ikke slik at en direktivstridig regel ikke kan være gjeldende norsk rett.¹⁵ På bakgrunn av dette er det norsk aksjelovgivning slik den fremstår på nåværende tidspunkt som vil bli lagt til grunn.

¹⁰ Mandat til advokat Gudmund Knudsen ved Justisdepartementets brev 29. juni 2010, jf. Prop. 111 L (2012-2013)

¹¹ Dette gjelder først og fremst reglene i børs- og verdipapirhandelretten, jf. børsloven og verdipapirhandelloven

¹² Jf. EØS-loven

¹³ EØS-avtalen art. 77

¹⁴ Andenæs s. 7

¹⁵ Rt. 2000. s 1811

2.3 Anbefalinger om god selskapspraksis

I tillegg til norsk aksjelovgivning som innbefatter EU-retten gjennom EØS-avtalen, finnes det også anbefalinger om eierstyring og selskapsledelse utgitt av private aktører. Eksempler på dette er Corporate Governance, som i Norge utgis av "Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse"¹⁶, og Næringslivets Aksjemarkedsutvalg. Felles for disse anbefalingene er at det ikke er tale om rettsregler. Likevel er de rådgivende og kan i visse tilfeller underbygge rettsreglene ved at de uttaler hva som er ansett som god praksis på vedkommende område.

NUES' anbefalinger retter seg i hovedsak mot selskaper som har aksjer notert på regulerte markeder i Norge, og for sparebanker med noterte egenkapitalbevis så langt de passer.¹⁷ Men også for selskaper som ikke er notert på regulerte markeder kan anbefalingene være hensiktsmessige å følge. Det vil være særlig aktuelt i større selskaper med et stort antall aksjonærer, og hvor aksjene er gjenstand for regelmessig omsetning. Dette fordi det lettere kan være et spenningsforhold mellom majoritetsaksjonærer og minoritetsaksjonærer i slike selskaper. En annen ting er at det i større selskaper vil være et mer distansert forhold mellom minoritetsaksjonærene og styret. Gjennom prinsippene om god eierstyring skal det legges til rette for en vekting av eierinteressene opp mot interessene til de ansatte, kreditorer og også lokalsamfunnet for øvrig.

¹⁶ www.nues.no

¹⁷ Eierstyring og selskapsledelse (NUES) s. 6

3 Allment om organiseringen av aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper

3.1 Innledning

Etter selskapsrettslig tradisjon organiseres aksje- og allmennaksjeselskaper med organer som handler på dets vegne. Bakgrunnen for dette er at det er mer hensiktsmessig å overlate beslutningskompetansen til slike organer, fremfor at alle aksjonærene deltar ved hver beslutning. Disse organenes beslutninger binder aksjonærene.

Norsk lovgivning er i tråd med den selskapsrettslige tradisjonen. Det følger av de to aksjelovenes kapittel 5 og 6 hvilke organer som selskapet må ha og hvilke organer et selskap kan velge å ha. Veldig forenklet kan man si at loven stiller strengere og mer tvingende krav i takt med selskapets størrelse. En måte å se selskapets størrelse på er antall aksjonærer, men den viktigste målestokken knytter seg til den økonomiske siden av selskapet. Som oftest er det nok en sammenheng mellom disse to sidene.

Det er imidlertid ikke bare aksjonærinteressene som er avgjørende for lovgivers regulering av organiseringen. Også kreditorenes og de ansattes interesser må ivaretas. Mens selskapets eiere og ansatte i stor grad kan skjytte sine interesser gjennom deltakelse i selskapet, gjelder ikke det samme for kreditorene. Dette er avhjulpet med plikt- og ansvarsregler for selskapsorganene.¹⁸

Når det gjelder forholdet til EU-retten og Norges forpliktelser til denne gjennom EØS-avtalen, er det slik at de selskapsdirektivene som er omfattet ikke inneholder generelle regler om aksjeselskapers og allmennaksjeselskapers organisasjon.¹⁹

¹⁸ Se særlig asl./asal. §§ 3-4 og 3-5 som gjelder henholdsvis krav om forsvarlig egenkapital og handleplikt ved tap av egenkapital

¹⁹ www.kommentarutgaver.no: Aksjeloven, kapittel 6, note 1.5

3.2 Generalforsamlingen

3.2.1 Hvem generalforsamlingen består av

Selskapets øverste organ er et eiermøte kalt generalforsamling. Dette er et obligatorisk selskapsorgan som er regulert i kapittel 5 både i aksjeloven og allmennaksjeloven. Den som eier aksjer i et selskap er altså en del av selskapets generalforsamling. Dette betyr at sammensetningen varierer alt ettersom hvem det er som er aksjonærer i selskapet. For børsnoterte selskaper og andre selskaper som er gjenstand høy aksjeomsetning, innebærer dette tilsvarende utskiftninger av generalforsamlingen. Det skal likevel nevnes at andelen aksjer som omsettes i slike tilfeller er liten i forhold til totalen av utstedte aksjer, slik at det bare er ved omsetning av betydelige aksjeposter det skjer en utskiftning av betydning. Det er fordi antall stemmer i generalforsamlingen som hovedregel er fordelt etter antall aksjer, ikke etter antall aksjeeiere. Det er imidlertid mulig å vedtektsfeste unntak fra denne likhetsgrunnsetningen, for eksempel med ulike aksjeklasser der visse aksjer ikke har stemmerett eller at disse bare har begrenset stemmevekt.²⁰

3.2.2 Generalforsamlingen som møte eller organ?

Begrepet generalforsamling brukes også om selve møtene selskapets øverste organ skal holde. Aksjelovutvalget foreslo i sin tid å innføre et språklig skille mellom generalforsamlingen som møte og som selskapets øverste organ som sådan.²¹ Men i motsetning til selskapets ledelse er ikke generalforsamlingen et stående organ, noe som gjør at begrepet generalforsamling som selskapsorgan ”i realiteten [må] forstås som en henvisning til beslutningsreglene for den enkelte generalforsamling.”²² Denne forståelsen vil også bli opprettholdt i denne fremstillingen.

²⁰ Jf. asl. § 5-3 første ledd og asal. § 5-4 første ledd, jf. asl./asal. § 4-1 første ledd

²¹ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 63

²² Andenæs s. 265

3.3 Selskapets ledelse

3.3.1 Innledning

Med selskapets ledelse menes selskapets styre, daglig leder og bedriftsforsamling. Generalforsamlingen som organ er altså ikke en del av selskapets ledelse. Dette følger allerede av kapitteloverskriftene i de to aksjelovene, hvor generalforsamlingen som nevnt reguleres i kapittel 5 med overskriften ”Generalforsamlingen”, mens kapittel 6 har fått overskriften ”Selskapets ledelse”. Nedenfor skal bare gis en kortfattet presentasjon av de ulike organene som aksje- og allmennaksjeselskaper skal ha eller kan ha etter norsk aksjelovgivning.

3.3.2 Styret

Det er selskapets styre som står for den alminnelige forvaltningen av selskapet, jf. asl./asal. § 6-12 første ledd. Dette er et obligatorisk organ for alle aksje- og allmennaksjeselskaper, jf. asl./asal. § 6-1 første ledd.

3.3.3 Daglig leder

Daglig leder har ansvaret for den daglige ledelsen av selskapet, jf. asl./asal. § 6-14 første ledd. Allmennaksjeselskaper plikter å ha en daglig leder, jf. ”skal” i asal. § 6-2 første ledd. For aksjeselskapers vedkommende er det opp til selskapet selv om det skal ha daglig leder, jf. ”kan” i asl. § 6-2 første ledd. Denne valgfriheten var tidligere forbeholdt aksjeselskaper med en aksjekapital på mindre enn kr 3 000 000, men begrensningen er nå sløyfet.²³

3.3.4 Bedriftsforsamling

En bedriftsforsamling er et beslutningsorgan bestående av representanter fra aksjonærene og de ansatte. Formålet med et slikt organ er å sikre at de ansatte får ta del i selskapets ledelse i nærmere angitte saker som vedrører de ansatte. Utgangspunktet er at bedriftsforsam-

²³ Endret ved lov 14. juni 2013 nr. 40, sml. 13. juni 1997 nr. 44

ling er obligatorisk dersom selskapet har flere enn 200 ansatte, jf. asl./asal. § 6-35 første ledd. Det er imidlertid adgang til å avtale at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling, jf. asl./asal. § 6-35 annet ledd. De ansattes deltakelse i ledelsen vil da skje gjennom ansatte-representasjon i styret, jf. asl./asal. § 6-4 tredje ledd. Det er ingenting i veien for å vedtektsfeste at selskapet skal ha bedriftsforsamling selv om vilkårene ikke foreligger, jf. asl. § 6-35 tredje ledd. Dersom det først er besluttet at selskapet skal ha bedriftsforsamling, så vil reglene om bedriftsforsamling gjelde uavhengig av om den er frivillig opprettet eller ikke.

3.4 Andre organer

Det vil falle utenfor oppgavens hovedproblemstilling å behandle selskapets eventuelle andre organer. Likevel vil noen av disse kort omtales her for helhetens skyld. Det er allerede nevnt at noen organer er valgfrie, mens andre er obligatoriske. I tillegg går det et skille mellom lovregulerte organer og ikke-lovregulerte organer. Noen av disse organene er regulert i aksje- og allmennaksjeloven, men det finnes også egne regler om andre typer organer i spesiallovgivningen. Hensikten her er å se at bildet i visse tilfeller kan være mer komplekst enn det som fremkommer i en fremstilling av generalforsamlingen, styret og bedriftsforsamlingen alene. Det skal samtidig understrekes at dette er forhold som er av mer underordnet karakter, slik at disse organene i det store og hele har liten innvirkning på de overordnede organenes kompetanse. Det er i all hovedsak snakk om delegering av myndighet fra disse.

Daglig leder er allerede omtalt, og dette er altså et lovregulert organ som er valgfritt i aksjeselskaper, mens det er obligatorisk i allmennaksjeselskaper. Som organ er daglig leder underlagt styret og får sin kompetanse fra det. Dette fremgår av reglene i asl./asal. §§ 6-13-6-15, som i hovedsak omhandler styrets tilsynsansvar overfor daglig leder og daglig leders plikter overfor styret. Både styret og loven legger begrensninger på daglig leders handlefrihet. Likevel skal man være oppmerksom på reglene om selskapets representasjon utad, jf. asl./asal. §§ 6-32 og 6-33, som kan legge bånd på styrets og generalforsamlingens kompetanse i den grad selskapet anses bundet som følge av daglig leders disposisjoner.

Av andre lovregulerte organer kan nevnes revisor, representantskap og kontrollkomité. Hvorvidt revisor skal anses som et selskapsorgan, kan diskuteres. I forarbeidene betegnes det som et selskapsorgan²⁴, mens det i juridisk litteratur blir ansett å falle utenfor all den tid det dreier seg om en oppdragstaker.²⁵ En revisors oppgave i selskapet er å ivareta interessene til både aksjonærene, andre investorer, de ansatte, selskapets kreditorer og allmennheten. Når det gjelder representantskap, er dette et organ med myndighet til å velge styre, som nå bare finnes i spesiallovgivningen.²⁶ Det er likevel mulig å vedtektsfeste et slikt selskapsorgan i alminnelige aksje- og allmennaksjeselskaper dersom disse ikke skal ha bedriftsforsamling, jf. asl./asal. § 6-3 tredje ledd. Regler om kontrollkomité finnes bare i spesiallovgivningen.

Når det gjelder selskapsorganer som ikke er regulert i aksjelovgivningen eller spesiallovgivningen, dreier dette seg om organer som har fått sin kompetanse gjennom en delegering fra et annet selskapsorgan. Dette er i stor grad organer som er opprettet for bestemte typer saker eller at de er gitt bestemte arbeidsoppgaver. I så måte kan de omtales som saksforberedende eller rådgivende organer. Likevel kan de også få tildelegert beslutningskompetanse fra det overordnede organet. Det er det organ som i utgangspunktet besitter kompetansen som har anledning til å delegere denne til et annet organ. Dette innebærer at for de områder hvor generalforsamlingen har kompetansen, så kan generalforsamlingen opprette et organ ved beslutning eller i vedtektene. Gjelder det saker hvor styret eller bedriftsforsamlingen ikke er underlagt generalforsamlingen, hører dette under vedkommende organ.²⁷ I tråd med alminnelig lære om delegering av kompetanse beholder det overordnede organ sin kompetanse parallelt med det organ som har fått tildelt kompetanse. Er det snakk om oppgaver

²⁴ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 152

²⁵ Andenæs s. 268

²⁶ Se lov om forretningsbanker § 11 og lov om finansieringsvirksomhet § 3-10

²⁷ Andenæs s. 269

som i lovens spesialbestemmelser er gitt til bestemte selskapsorganer, er hovedregelen at disse ikke kan delegeres.

4 Kompetansefordelingen mellom organene og deres saksbehandling - utgangspunkter

4.1 Innledning

De ulike selskapsorganene er gjennom loven tillagt ulike oppgaver og kompetanseområder, noe som betyr at de kan øve innflytelse på forskjellige måter. I dette kapitlet skal det gjøres rede for lovens utgangspunkter for fordeling av oppgaver mellom generalforsamlingen, styret og bedriftsforsamlingen. Hensikten er å gi en oversikt over hvilke oppgaver som er lagt til de forskjellige selskapsorganene og på hvilke områder de har kompetanse til å treffe beslutninger. Dette er den overordnede kompetansefordelingen som følger av aksjelovene. I tilknytning til dette skal det også vies litt plass til saksbehandlingsreglene i de forskjellige organene, for å se på hvordan behandlingen av saker foregår og hva som kreves for at en beslutning skal være gyldig. Oppgave- og kompetansefordelingen sier noe om hvilket nivå de ulike sakene ligger på, mens reglene om saksbehandling og beslutningskrav forteller hva som må ligge til grunn for at beslutningen skal være gyldig og bindende. En inngående beskrivelse av møtereglerne vil imidlertid falle utenfor denne oppgaven.

4.2 Generalforsamlingen

4.2.1 Oppgaver og kompetanseområder

Som selskapets eiere er det generalforsamlingen som skal velge hvem som skal forvalte selskapet. Dette skjer ved at generalforsamlingen velger medlemmene til selskapets styre, jf. asl./asal. § 6-3 første ledd. Dersom selskapet har bedriftsforsamling er det derimot denne som skal velge styret, jf. asl./asal. § 6-35, jf. asal. § 6-37, som er nærmere omtalt nedenfor under 4.4.1.

Videre er det generalforsamlingens oppgave å godkjenne årsregnskapet og årsberetningen, jf. asl. § 5-5 annet ledd og asal. § 5-6 annet ledd. Disse bestemmelsene har også tilføyet ”herunder utdeling av utbytte”. Dette betyr at det er generalforsamlingens oppgave å be-

stemme hvor mye av det økonomiske overskuddet som skal utdeles, likevel med de begrensninger som følger av asl./asal. § 8-2.

4.2.2 Krav til generalforsamlingens beslutninger

4.2.2.1 Avholdelse av generalforsamling – møte eller ikke?

I takt med den teknologiske utviklingen har det også skjedd endringer med hensyn til gjennomføring av generalforsamlingen. Tidligere var møtebehandling den eneste tillatte formen, mens reglene gradvis er blitt lempeligere, særlig for mindre aksjeselskaper. Asl. § 5-7 åpner nå for såkalt ”forenklet generalforsamlingsbehandling”, som innebærer at generalforsamling kan avholdes uten å følge kravene i aksjeloven §§ 5-8 til 5-16. Bakgrunnen for de lempeligere kravene har sammenheng med at de teknologiske mulighetene for kommunikasjon kan gi en like betryggende behandlingsform som møte. For mindre aksjeselskaper og aksjeselskaper med en geografisk spredt eiersammensetning letter dette arbeidet med avholdelse av generalforsamlingen. For allmennaksjeselskaper finnes ikke en tilsvarende bestemmelse som gjør unntak fra reglene som avholdelse av generalforsamlingen, men det er åpnet for elektronisk deltakelse på generalforsamlingen, jf. asal. § 5-8 a. I tillegg er det åpnet for skriftlig stemmeavgivning før selve generalforsamlingsmøtet, jf. asal. § 5-8 b.

4.2.2.2 Beslutningsdyktighet og flertallskrav

For generalforsamlingens beslutninger gjelder ikke noe krav om at et visst antall aksjer eller aksjonærer må være til stede for at generalforsamlingen skal være beslutningsdyktig. Dette til forskjell fra hva som gjelder for styrebeslutninger, se nærmere om dette nedenfor. Umiddelbart skulle man tro at dette var en svakhet ved loven som ga aksjonærene liten beskyttelse i den forstand at beslutninger kan fattes selv om ikke alle aksjonærene er til stede. Dette må sies å oppveies av de strenge reglene rundt avholdelse av generalforsamlingen – de detaljerte reglene om innkalling mv. gir alle aksjonærene mulighet til å delta, jf. også om elektronisk deltakelse ovenfor. Generalforsamlingen avholdes også som utgangspunkt bare én gang i året, i motsetning til styremøter som vanligvis avholdes langt oftere.

Et spørsmål som melder seg når loven ikke inneholder noen krav til beslutningsdyktighet, er om det er adgang til å angi slike krav i vedtektene. I juridisk teori har man falt ned på ulike løsninger. Andenæs fremhever at selv om loven flere steder gir adgang til å fastsette strengere flertallskrav, synes ikke dette språklig å omfatte krav om beslutningsdyktighet. Denne forståelsen underbygges av ”det terminologiske skille mellom krav om beslutningsdyktighet og flertallskrav i henholdsvis §§ 6-24 første ledd og § 6-25”. Videre skriver Andenæs at det gir ”god mening at lovgiveren vil forhindre situasjoner der generalforsamlingen ikke kan treffe beslutning på grunn av et vedtektsbestemt krav om beslutningsdyktighet, samtidig som vedtektene står fritt til å fastsette hvilket flertall som kreves.”²⁸ Det er likevel mulig å argumentere for en motsatt forståelse.²⁹

Når det gjelder generalforsamlingens beslutninger, er lovens utgangspunkt og hovedregel at beslutningen må treffes ved flertallsvedtak. Loven bygger altså på et flertallsprinsipp. En annen mulig løsning hadde vært et krav om enstemmighet, noe som er lovens utgangspunkt for ansvarlige selskaper.³⁰ Det kan nok anføres mange gode grunner for en slik løsning i aksjeselskaper med få aksjonærer. Aksjelovene tar imidlertid høyde for selskaper med mange aksjonærer, og av den grunn vil et flertallsprinsipp være å foretrekke. Dette av hensyn til selskapets beslutningsdyktighet – i motsatt fall ville hver aksjonær inneha en vetorett. Denne forskjellen fra ansvarlige selskaper må ses i sammenheng med forpliktelsene den enkelte aksjonær hefter for. En aksjonær vil i motsetning til en deltaker i et ansvarlig selskap kun hefte for den innbetalte aksjekapitalen. Det er derfor færre betenkeligheter knyttet til at aksjonæren må godta flertallets beslutninger. For visse beslutninger er det imidlertid gjort unntak fra flertallsprinsippet, se nedenfor om beslutninger som krever enstemmighet.

²⁸ Andenæs s. 308-309

²⁹ www.kommentarutgaver.no: Aksjeloven, kapittel 5, § 5-17 første ledd, note 1.1

³⁰ Jf. sel. 2-12 første ledd annet punktum

Aksjelovene opererer med ulike former for flertallskrav. Hva slags flertall som kreves, har sammenheng med hva slags beslutning det er snakk om. Det kan litt upresist uttrykkes som at desto større innvirkning beslutningen vil ha for selskapet og dets aksjonærer, desto strengere krav stilles det. Nedenfor skal det sies litt om de ulike flertallskravene aksjelovene oppstiller.

Paragraf 5-17 i begge aksjelovene er hovedregelen, og det er denne som gjelder hvis ikke noe annet er bestemt av loven eller i vedtektene. Med alminnelig flertall menes en overvekt av de avgitte stemmene. Alminnelig flertall er også omtalt som ”simpelt” eller ”vanlig” flertall. At det er et flertall av de avgitte stemmene som er avgjørende, betyr at det etter § 5-17 ikke skal tas i betraktning hvorvidt det er et flertall av aksjekapitalen som er representert på generalforsamlingen. Dette får betydning i selskaper der det er knyttet stemmerettsbegrensninger til noen aksjer. Hvis noen aksjonærer ikke møter eller forholder seg passive under avstemningen, resulterer dette i at det kreves mindre for å oppnå flertall. Dette kommer av at det kun er de ”avgitte” stemmer som medregnes, ikke det totale antallet potensielle stemmer som er til stede. Sammenholdt med det som er omtalt ovenfor om at det er generalforsamlingen som utøver den øverste myndighet i selskapet, innebærer flertallsprinsippet i asl./asal. § 5-17 første ledd at dersom en aksjonær disponerer flertallet av stemmene, vil aksjonæren ha denne myndigheten. Som utgangspunkt vil dette blant annet gjelde godkjenning av årsberetning og årsregnskap, beslutning av utbytteutdeling og valg av styre eller bedriftsforsamling.

Som nevnt er asl./asal. § 5-17 bare et utgangspunkt, og det er ikke slik at et alminnelig flertall er nok til å øve bestemmende innflytelse på alle områder. For det første kan det vedtektsfestet strengere krav også til de vedtak som faller inn under § 5-17 sitt anvendelsesområde. For det andre gjelder strengere flertallskrav knyttet til vedtektsendringer (§ 5-18), reduksjon av aksjonærenes rett til utbytte eller selskapets formue for øvrig og omsetning av aksjer (§ 5-19). I tillegg oppstilles krav om at det for visse typer beslutninger må det foreligge tilslutning for samtlige berørte aksjonærer (§ 5-20).

4.3 Styret

4.3.1 Oppgaver og kompetanseområder

Styret i aksje- og allmennaksjeselskaper har etter aksjelovene to overordnede oppgaver. Den ene er å forvalte selskapet, mens den andre er å føre tilsyn med den daglige ledelse og virksomheten for øvrig. Dette fremgår av asl./asal. §§ 6-12 første ledd og 6-13 første ledd.

For å forstå aksjelovgivningens bestemmelser om styrets oppgaver, må disse ses i sammenheng med styrets kompetanse og ansvar. For at styret skal kunne utføre de oppgaver som styret har etter loven, må styret være gitt myndighet til dette etter loven. Dersom denne myndigheten misbrukes, vil styret kunne stilles til ansvar. Med ansvar menes her erstatningsansvar etter asl./asal. kapittel 17 og straffansvar etter asl./asal. kapittel 19. Om dette sier Woxholt ”at aksjeloven bygger på det grunnleggende prinsipp om at myndighet og ansvar henger sammen, og at størrelsene langt på vei er to sider av samme sak”.³¹

Begrepet ”forvaltning” må forstås vidt, slik at det omfatter både ”driften av selskapets forretninger og enhver annen aktivitet for selskapet”.³² Som selskapets alminnelige forvaltningsorgan avgrenses styrets oppgaver mot oppgaver som etter loven er tillagt øvrige selskapsorganer.

At det er styret som har det alminnelige forvaltningsansvaret, innebærer både en rett og en plikt for styret til å forvalte selskapet. Med rett menes at styret har kompetansen til å forvalte på egen hånd. Utgangspunktet er dermed at styret kan treffe beslutninger vedrørende forvaltningen av selskapet selv, også i viktige saker. Med andre ord kan styret treffe beslutninger uten å forelegge saken for generalforsamlingen. Bakgrunnen for at styret er tillagt en slik vidtgående kompetanse er at styret er ansett for å ha bedre innsikt enn generalforsamlingen, samt at ansvaret ville bli spredd på flere hender dersom det etter loven var general-

³¹ Woxholt s. 178

³² Andenæs s. 378

forsamlingens oppgave. Generalforsamlingen er likevel det overordnede organet i selskapet, og kan enten ved beslutning eller vedtektsbestemmelse bestemme at visse oppgaver skal høre under den.

At det er en plikt for styret å forvalte selskapet, betyr ikke at selskapet må utføre alle forvaltningsoppgaver selv. Det betyr imidlertid at styret har en plikt til å lede forvaltningen.

Som nevnt ovenfor er det en vid forståelse av uttrykket "forvaltning" som må legges til grunn. Forvaltningsansvaret til styret omfatter i første omgang å påse at virksomheten drives i samsvar aksjelovgivningen, vedtektene og det generalforsamlingen for øvrig bestemmer. Dette er selve rammeverket og det som styret må jobbe ut fra. Videre må avgjørelsene som treffes være forsvarlige i den forstand at de er i tråd med lovens saksbehandlingsregler.

Når det gjelder tilsynsansvaret, jf. asl./asal. § 6-13, er dette en kontrolloppgave rettet mot det selskapets administrasjon foretar seg. Dette i motsetning til forvaltningsansvaret, som dreier seg om styrets egen forvaltning. At styret har et slikt ansvar for å føre tilsyn med den daglige ledelsen og administrasjonen for øvrig, kan på mange måter sies å være en del av forvaltningsansvaret. Tilsynsansvaret er likevel inntatt i en egen paragraf for å presisere denne plikten og for å unngå uklarheter. Hva dette tilsynsansvaret nøyaktig består i kan ikke leses direkte ut av lovteksten. Det er riktig nok presisert at styret kan fastsette instruks for den daglige ledelse, jf. § asl./asal. § 6-13 annet ledd, noe som jo også følger av hele den organisatoriske strukturen. Det som derimot er sikkert er at rekkevidden av tilsynsansvaret vil variere i takt med selskapets størrelse og type virksomhet. Et stort selskap som driver en kompleks virksomhet vil ikke ha den samme gjennomsliktighet og nærhet mellom de forskjellige organene som et mindre selskap, noe som krever at styret fører et nøyere tilsyn. At styret ivaretar denne tilsynsplikten er i styrets egen interesse, all den tid det er styret som har forvaltningsansvaret og dermed må stå til ansvar for det som foregår i forvaltningen av selskapet. Av denne grunn er styret gitt en alminnelig instruksjons- og omgjøringsrett overfor den daglige ledelsen, noe som kan sies å være tilsynsansvaret i praksis. Det ville vært

fånyttes dersom tilsynsansvaret ikke ga styret mulighet til å gi den daglige ledelsen instruksjoner og også omgjøre beslutninger som allerede er foretatt.³³

Det som til nå er sagt om styrets oppgaver er av mer overordnet og generell karakter. Bestemmelsene om forvaltningsansvaret og tilsynsansvaret i henholdsvis asl./asal. §§ 6-12 og 6-13 gir imidlertid også noen presiseringer av hvilke oppgaver styret har.

For det første skal styret sørge for at selve organiseringen av virksomheten er forsvarlig, jf. asl./asal. § 6-12 første ledd annet punktum. Dette betyr ikke at styret skal utforme for eksempel organisasjonskart på detaljnivå. Styret skal imidlertid avgrense ansvarsområder, utarbeide rutiner og ordensregler, samt sørge for at den daglige ledelsen får de midlene som trengs for å utføre sine oppgaver.

Når det gjelder utarbeidelse av virksomhetsplan og budsjett, jf. asl./asal. § 6-12 annet ledd første punktum, er dette en plikt for styret. For allmennaksjeselskaper bestemmer loven at dette er noe styret ”skal gjøre”, mens det for aksjeselskaper bare skal gjøres i ”nødvendig utstrekning”. Forskjellen er begrunnet med at allmennaksjeselskaper allerede på bakgrunn av sin størrelse sjelden eller aldri vil være i en slik posisjon at det ikke er nødvendig å utarbeide virksomhetsplan og budsjett. Det nærmere innholdet vil likevel kunne variere med selskapets størrelse og virksomhetens art.³⁴

Videre har styret en plikt til å ”holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling” og til ”å påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll”, jf. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. For at disse pliktene skal kunne overholdes er det nødt til å foreligge et rapporteringssystem som gjør dette mulig. Et slikt rapporteringssystem er det styrets ansvar å utarbeide. I samme paragrafs fjerde ledd er styret gitt en rett til å igangsette de undersøkelser de finner nødvendig for å kunne utføre sine oppgaver. Det at

³³ Et unntak fra dette kan være basert på reglene om identifikasjon, jf. asl./asal. §§ 6-32 og 6-33

³⁴ NOU 1996:3 s. 218

styret har en slik rett gjør også at det blir lettere å utføre oppgavene som følger av tredje ledd.

4.3.2 Saksbehandlingen i styret

Hovedregelen er møtebehandling, jf. asl./asal. § 6-19 første ledd første punktum. Med møte menes her fysisk tilstedeværelse av styremedlemmer. Begrunnelsen for at møtebehandling er valgt som lovens hovedregel er at denne behandlingsformen er ansett for å være mest betryggende.³⁵ Det følger allerede av samme bestemmelse at det kan avtales andre behandlingsformer. Forutsetningen er at ”styrets leder finner at saken kan forelegges skriftlig eller behandles på annen betryggende måte”. For allmennaksjeselskaper skal likevel årsregnskap og årsberetning alltid behandles i møteform. Det samme gjelder fastsettelse av lønn og godtgjørelse til den daglige ledelse og andre ledende ansatte. Tidligere gjaldt det samme for aksjeselskaper, men dette ble sløyet ved siste lovendring.³⁶ Hvilke behandlingsformer som kan anses for å være betryggende må ses i sammenheng med den teknologiske utviklingen. Telefon- og videokonferanser vil for eksempel fremstå som en mer betryggende behandlingsform enn dokumentsirkulasjon.³⁷ Dersom en annen behandlingsform enn møte blir valgt, må styrelederen ”sørge for at styremedlemmene så vidt mulig kan delta”, jf. asl./asal. § 6-19 annet ledd første punktum. Både daglig leder og styremedlemmene har likevel mulighet til å kreve at behandlingen skal foregå i møte. Ytterligere begrensninger kan følge av styreinstruks, jf. asl./asal. § 6-23.

4.3.3 Krav til styrets beslutninger

Hovedreglene om styrets beslutninger finnes i asl./asal. §§ 6-24 og 6-25. Disse paragrafene inneholder bestemmelser om henholdsvis vedtaksførhet og flertallskrav. Som nevnt oven-

³⁵ www.kommentarutgaver.no: Aksjeloven, kapittel 6, § 6-19 første ledd, note. 1.1

³⁶ Prop. 111 L (2012-2013). Endret ved lov 14. juni 2013 nr. 40, sml. 13. juni 1997 nr. 44

³⁷ NOU 1996:3 s. 143

for gjelder ikke noe tilsvarende krav om vedtaksførhet for generalforsamlingens beslutninger, mens kravet om flertall bygger på samme prinsipp.

Med vedtaksførhet menes beslutningsdyktighet, og hovedregelen om når styret er beslutningsdyktig finnes som nevnt i asl./asal. § 6-24 første ledd. For at styret skal kunne treffe en bindende beslutning kreves det at ”mer enn halvdel av medlemmene er til stede eller deltar i styrebehandlingen.” Det er imidlertid adgang til å fastsette strengere krav i vedtektenes, men ikke lempeligere krav. Bestemmelsen presiserer ikke hvem ”medlemmene” er. Med medlemmene må forstås de ordinære styremedlemmene, noe som innebærer at man ser bort fra varamedlemmer og observatører.³⁸ Et varamedlem skal likevel medregnes dersom det trer inn i et ordinært styremedlems sted. Et styre bestående av ni medlemmer vil altså være beslutningsdyktig når fem av de ni medlemmene er til stede eller deltar i behandlingen. Når det gjelder uttrykket ”til stede”, så innebærer dette at styret er beslutningsdyktig selv om et medlem ikke avgir stemme eller stemmer blankt. Motsatt er det dersom styremedlemmet er inhabilt. Da skal vedkommende ikke medregnes.³⁹ Det samme gjelder dersom styremedlemmer forlater møtet eller avslutter sin deltakelse i styrebehandlingen før avstemningen.⁴⁰

I de tilfeller hvor styret ikke er beslutningsdyktig etter loven eller vedtakene, innebærer dette at styret som utgangspunkt må avvente til det igjen er beslutningsdyktig. Etter rettspraksis er det likevel mulig å treffe en beslutning i et styre som ikke er beslutningsdyktig, så fremt beslutningen tiltres av tilstrekkelig mange styremedlemmer i ettertid.⁴¹ Dette i stedet for at det må avholdes et nytt styremøte, når det er på det rene at beslutningen bifalles av et til sammen beslutningsdyktig styre.

³⁸ Andenæs s. 346

³⁹ Rt. 1932 s. 262, Rt. 1999 s. 330, www.kommentarutgaver.no: Aksjeloven, kapittel 6, § 6-24 første ledd, note 1.1

⁴⁰ Rt. 1921 s. 466

⁴¹ Rt. 1932 s. 262

Et ytterligere vilkår til styrets beslutningsdyktighet oppstilles i asl./asal. § 6-24 annet ledd. Etter denne bestemmelsen må alle styremedlemmene så vidt det er mulig gis anledning til å delta i behandlingen av saken. Denne bestemmelsen knytter seg til ”varsel om styrebehandling” i asl./asal. § 6-22, og innebærer at styret ikke er beslutningsdyktig om ikke alle dets medlemmer er varslet i henhold til loven. Styret vil da være avhengig av at vedkommende som ikke har mottatt varsel samtykker til at styret likevel kan behandle saken.

Ovenfor er det gjort rede for vilkårene som må være oppfylt for at styret i det hele tatt skal kunne treffe beslutninger. Når det er klart at styret er beslutningsdyktig, stilles det videre krav til selve beslutningen. Her er utgangspunktet det samme som for generalforsamlingen. Etter asl./asal. § 6-25 første ledd første punktum kreves det at ”flertallet av de styremedlemmer som deltar i behandlingen av en sak, har stemt for”. Det er altså tale om et alminnelig flertallskrav. Dersom det etter avstemning er stemmelikhet mellom forslagene, er det møtelederens stemme som avgjør, jf. § 6-25 første ledd annet punktum. I paragrafens siste ledd oppstilles et ytterligere vilkår for forslag som innebærer en endring. I disse tilfellene er det ikke tilstrekkelig med et flertall av stemmene, de som har stemt for endringsforslaget må også utgjøre mer enn en tredel av samtlige styremedlemmer. I et styre bestående av ni medlemmer må altså fire stemme for. Denne bestemmelsen får betydning der hvor noen avgir blank stemme eller dersom noen er inhabile.

Gjelder styrebehandlingen valg eller ansettelser, er det en egen bestemmelse i asl./asal. § 6-26. Her kreves ikke alminnelig flertall, men relativt flertall. Altså blir den som får flest stemmer i forhold til de andre valgt eller ansatt.

Det er adgang til å vedtektsfeste strengere flertallskrav enn det alminnelige flertallskravet i § 6-25 og det relative flertallskravet i § 6-26. Typisk vil da være at man opererer med krav om kvalifisert flertall, men det kan også bestemmes at styret må være enstemmig. Det gjelder imidlertid visse begrensninger for hva som kan gjelde av strengere vedtektsbestemmelser enn det som følger av loven. Eksempelvis er det antatt at styremedlemmer ikke kan gis

vetorett⁴², og det kan heller ikke bestemmes i vedtektene at noen styremedlemmer ikke skal ha stemmerett eller at det enkelte styremedlems stemmerett begrenses.⁴³

4.4 Bedriftsforsamlingen

4.4.1 Oppgaver og kompetanseområder

Selskapets bedriftsforsamling er tillagt flere ulike oppgaver og funksjoner. Disse fremgår av asal. § 6-37, som også gjelder aksjeselskaper med bedriftsforsamling, jf. henvisningen i asl. § 6-35. Bestemmelsene i paragrafen er av ulik karakter i den forstand at bedriftsforsamlingen både pålegges plikter og gis rettigheter.

Av asal. § 6-37 første ledd følger bestemmelser om bedriftsforsamlingens kanskje viktigste oppgave, nemlig valg av styremedlemmer og styreleder. Det at det er bedriftsforsamlingen som er gitt både plikt og rett til å velge medlemmer til styret og dets leder, innebærer samtidig at generalforsamlingen er fratatt denne oppgaven. Generalforsamlingen kan da heller ikke instruere bedriftsforsamlingen til å velge bestemte personer til styremedlemmer eller styreleder.

Videre er bedriftsforsamlingen tillagt en kontrollfunksjon, jf. annet ledd som sier at bedriftsforsamlingen skal "føre tilsyn" med forvaltningen av selskapet. For at bedriftsforsamlingen skal kunne utøve funksjonen som et kontrollorgan overfor daglig leder og styret, er det nødvendig at de også får innsyn i hva som foregår i selskapets forvaltning. Asal. § 6-37 annet ledd gir derfor bedriftsforsamlingen rett til å kreve å få utlevert opplysninger om selskapets drift i den utstrekning den finner det nødvendig. Denne retten korresponderer naturligvis med en plikt for styret og daglig leder til å bistå med denne typen opplysninger. Det er imidlertid ikke slik at styret og daglig leder må gi løpende og regelmessige underrettelser

⁴² Uttalelse av Lovavdelingen 2210/75

⁴³ www.kommentarutgaver.no, Aksjeloven, kapittel 6, § 6-25 første ledd, note 1.1

til bedriftsforsamlingen, slik for eksempel daglig leder plikter å gjøre overfor styret.⁴⁴ Bedriftsforsamlingens medlemmer og observatører kan heller ikke kreve å få utlevert driftsopplysningene når som helst. Dette må skje i et av bedriftsforsamlingens møter, jf. asal. § 6-37 annet ledd annet punktum.

Utover dette skal bedriftsforsamlingen gi uttalelser til generalforsamlingen om styrets forslag til resultatregnskap og balanse, jf. asal. § 6-37 tredje ledd. Bedriftsforsamlingen kan altså bare uttrykke sin mening overfor generalforsamlingen, ikke endre styrets forslag.

Foruten oppgavene og funksjonene som er nevnt ovenfor, har bedriftsforsamlingen en allminnelig rett til å vedta anbefalinger til styret, jf. asal. § 6-37 femte ledd. Det kan være styret selv som ber bedriftsforsamlingen om anbefalinger i bestemte saker, men bedriftsforsamlingen kan også på eget initiativ komme med anbefalinger.

For at bedriftsforsamlingen skal kunne tillegges oppgaver og funksjoner, følger det av asal. § 6-37 sjette ledd at det må finnes hjemmel i loven for dette. Det er altså ikke anledning til å gi bedriftsforsamlingen oppgaver etter selskapets eget forgodtbefinnende.

4.4.2 Krav til bedriftsforsamlingens saksbehandling og beslutninger

Saksbehandlingsreglene knyttet til bedriftsforsamlingens beslutninger er regulert i asal. § 6-38. Denne bestemmelsen får også anvendelse på aksjeselskaper med bedriftsforsamling, jf. asl. § 6-35. Det er forutsatt at bedriftsforsamlingens behandlingsform er møte med fysisk tilstedeværelse, jf. ”møte” uten ytterligere anvisninger på behandlingsform i asal. § 6-38 første ledd. Hvorvidt det likevel kan være adgang til andre behandlingsformer vil ikke bli drøftet ytterligere her.

⁴⁴ Se asl./asal. § 6-15 første ledd

Det er bedriftsforsamlingens leder som innkaller til møte, jf. asal. § 6-38 første ledd. Utgangspunktet er at bedriftsforsamlingens leder skal gjøre dette når han finner det nødvendig. Det kan likevel tenkes at andre i selskapets ledelse ønsker at bedriftsforsamlingen skal avholde møte, og det er i samme bestemmelse gitt adgang for bedriftsforsamlingens medlemmer og selskapet styre til å kreve at det blir innkalt til møte. Forutsetningen er at det kreves av minst en seksdel av bedriftsforsamlingen eller styret. Det er med andre ord slik at dersom ikke bedriftsforsamlingen leder selv innkaller til møte, kreves det en viss oppslutning i organet selv eller at styret krever det. For styrets vedkommende innebærer dette at det må foreligge et flertallsvedtak om at det krever innkalling til bedriftsforsamlingsmøte.

Når det gjelder vedtaksførheten til bedriftsforsamlingen, gjelder de samme regler som for selskapets styre, jf. henvisningen til asl./asal. § 6-24. Også når det gjelder avstemningskravene til bedriftsforsamlingen er disse de samme som for styret, jf. asal. § 6-38 første ledd siste setning som henviser til asl./asal. §§ 6-25 og 6-26. Det vises derfor til det som er skrevet ovenfor om krav til styrets vedtaksførhet og de ulike avstemningskravene.

Selv om loven gir en angivelse for hvordan behandlingen skal foregå og hva som kreves for at det skal være fattet en gyldig beslutning, vil det likevel være rom for tolkninger vedrørende om det er truffet en gyldig beslutning. Et eksempel fra rettspraksis hvor spørsmålet er om bedriftsforsamlingen i det hele tatt har fattet et vedtak, er den såkalte Block-Watne-saken.⁴⁵ Selskapet Block-Watne AS skulle gjennomføre driftsendringer og visse rasjonaliseringstiltak, og saken ble forelagt bedriftsforsamlingen. Flere ansatte ble oppsagt som følge av tiltakene, og et av de omtvistede forholdene i oppsigelsessaken som fulgte var om saken faktisk var behandlet og avgjort av bedriftsforsamlingen. Rasjonaliseringstiltakene ble forelagt bedriftsforsamlingen av selskapets daglige leder. Bedriftsforsamlingens leder ”takket for orienteringen”. Stridens kjerne var hvorvidt dette var en tilstrekkelig behandling og avgjørelse av saken. Mens rettens mindretall mente at saken ikke var tilstrekkelig drøftet og at det ikke var truffet noen beslutning, mente rettens flertall at ved å takke for orientering

⁴⁵ RG 1993 s. 1025

ringen hadde bedriftsforsamlingen både drøftet saken og truffet en avgjørelse. Rettens flertall underbygde dette med at det ”ikke er opplyst noe om at bedriftsforsamlingen senere har inntatt en annen holdning, noe som ville være naturlig hvis man mente at oppsigelsene m.v. ikke var på sin plass”. Bedriftsforsamlingen hadde ifølge rettens flertall godkjent daglig leders plan ved ikke å komme med noen innvendinger, verken i møtet eller i ettertid. I juridisk litteratur omtales rettens avgjørelse som en avgjørelse som ikke kan opprettholdes.⁴⁶ Av dette kan det utledes at det må foreligge en viss form for klarhet om en avgjørelse er truffet eller ikke.

⁴⁶ Andenæs s. 354

5 Kompetansefordelingen ved selskapets investeringer og driftsendringer

5.1 Innledning

I de innledende kapitlene ovenfor er det gjort rede for kompetansen de ulike selskapsorganene er tillagt etter aksjelovene. Dette er lovens utgangspunkter for kompetansefordelingen mellom selskapsorganene. I dette kapitlet skal det ses nærmere på hvordan kompetansen fordeles mellom de ulike organene når selskapet skal gjennomføre større investeringer eller driftsendringer. Dette er regulert i asal. § 6-37 fjerde ledd, og gjelder også aksjeselskaper som har bedriftsforsamling, jf. § 6-35 første ledd. I tillegg vil det også bli gjort rede for den situasjon hvor selskapet har valgt ikke å ha bedriftsforsamling, slik at styrerepresentasjon for de ansatte trer i stedet for, jf. asl./asal. § 6-4.

Overskriften til asal. § 6-37 er ”Bedriftsforsamlingens oppgaver”. I paragrafens fjerde ledd første punktum heter det at det er bedriftsforsamlingen som skal treffe beslutning etter forslag fra styret i saker som gjelder større investeringer eller driftsendringer. Generalforsamlingen er altså ikke gitt kompetanse i slike saker. Hvordan generalforsamlingen likevel kan øve innflytelse på slike beslutninger skal omtales i kapittel 6 nedenfor, mens fokus for dette kapitlet vil være den rollefordelingen som eksplisitt følger av loven.

Asal. § 6-37 fjerde ledd er oppdelt i to punkter. I første punkt reguleres større investeringer, mens andre punkt gjelder driftsendringer. Disse punktene vil behandles hver for seg i det følgende. Først vil det gjøres rede for hva bestemmelsene materielt sett omfatter, dernest vil samspillet mellom organene behandles. Med det materielle innholdet menes her hvilke typer saker som omfattes av bestemmelsen. Med samspillet organene i mellom menes kompetansefordelingen i denne type saker slik den er etter loven.

5.2 Allmennaksjeloven § 6-37 fjerde ledd første punkt

Asal. § 6-37 fjerde ledd første punkt gjelder ”investeringer av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser.” Dette er lovens ordlyd og dermed utgangspunktet for hva som omfattes av bestemmelsen. Verken lovens ordlyd eller forarbeidene gir en presis angivelse av hva som ligger innenfor bestemmelsens virkeområde. Avgrensningen må derfor foretas på bakgrunn av en tolkning av ordlyden sammenholdt med forarbeidene og de reelle hensyn som foreligger.

En naturlig forståelse av begrepet ”investeringer” er at det dreier seg om en utgift som i fremtiden ventes å gi avkastning. Hensikten til selskapet ved å foreta en investering er altså at den på et senere tidspunkt forhåpentligvis vil gi selskapet en høyere verdi. For det første kan det gjøres investeringer i fysiske objekter, for eksempel bygg og maskiner. For det andre kan investeringen være av finansiell art, i motsetning til fysisk art. Eksempler på dette er aksjer, obligasjoner og alminnelig bankinnskudd. Fysiske og finansielle investeringer er nok den vanligste måten å forstå begrepet ”investeringer” på. En tredje mulighet som også må omfattes er immaterielle rettigheter. Dette er rettigheter av ikke-økonomisk art, men også disse kan ventes å gi selskapet økonomisk avkastning på sin investering. Alle disse typene av investeringer må sies å ligge innenfor bestemmelsen i asal. 6-37 fjerde ledd første punkt. Det finnes ingen holdepunkter for det motsatte, og plasseringen av bestemmelsen under bedriftsforsamlingens oppgaver gjør det unaturlig å holde visse typer investeringer utenfor de ansattes medbestemmelsesrett. Dette så fremt de øvrige vilkårene er oppfylt, se nedenfor.

Videre må investeringen være av ”betydelig omfang”. Det er ikke mulig å avgjøre hva som ligger i dette uttrykket isolert sett. Hvorvidt omfanget er betydelig eller ikke, må avgjøres med hensyn til selskapets art, størrelse og økonomi på investeringstidspunktet. Når det gjelder selskapets økonomi, må også fremtidsutsiktene tas i betraktning. Det følger av bestemmelsens ordlyd at ”betydelig omfang” må ses ”i forhold til selskapets ressurser”. Dette betyr at dersom det er klart at investeringen ikke er av betydelig omfang, vil det falle utenfor bestemmelsen. Bakgrunnen for bestemmelsen er at de ansatte skal ha en medbestem-

melsesrett i saker som vedrører dem, noe som gjør at det allerede av den grunn vil være mange investeringer som faller utenfor. En mulighet er å tallfeste i prosent hva som skal anses å være en betydelig investering i forhold til selskapets ressurser, og dette er det også gjort forsøk på i juridisk teori. En svakhet med en prosentangivelse på for eksempel 10 % av selskapets ressurser er at ikke alle momenter av betydning vil fanges opp. Dette betyr at det ikke kan fastsettes en nøyaktig grense, og at en skjønnsmessig vurdering av det konkrete tilfelle må legges til grunn. Det kan anføres at bakgrunnen for lovgivers vage uttrykksmåte betyr at det bare er de åpenbare tilfellene som må forelegges bedriftsforsamlingen. Dette samsvarer godt med de overordnede hensynene i forarbeidene om de ansattes medbestemmelsesrett gjennom bedriftsforsamlingen. Med andre ord står vi igjen med disposisjoner som ikke kan sies å være kurante eller dagligdagse.

I den konkrete vurderingen som må foretas i de enkelte tilfeller, er det en rekke reelle hensyn som gjør seg gjeldende. Det faller utenfor denne oppgaven å behandle dette inngående. Kort oppsummert kan det sies at hensyn av betydning er i hvilken grad selskapets investering vil berøre de ansatte. For de ansatte vil en sikker arbeidsplass være det viktigste, slik at investeringer som kan få negative virkninger for deres posisjon i selskapet vil gjøre medbestemmelsesretten særlig aktuell. Dersom arbeidsplassen ikke trues på kort eller lang sikt, vil det være tilsvarende lite aktuelt å anvende bestemmelsen og legge avgjørelsen til bedriftsforsamlingen.⁴⁷

5.3 Allmennaksjeloven § 6-37 fjerde ledd annet punkt

Bestemmelsen i asal. § 6-37 fjerde ledd annet punkt gjelder driftsendringer i selskapet, og omfatter etter ordlyden "rasjonalisering eller omlegging av driften som vil medføre større endring eller omdisponering av arbeidsstyrken." Dersom driftsendringene gjør det nødvendig med betydelige investeringer sett i forhold til selskapets totale ressurser, vil ikke annet

⁴⁷ Ot.prp. nr. 7 (1971-72) s. 40

punkt ha selvstendig betydning og beslutningskompetansen vil ligge under bedriftsforsamlingen allerede etter første punkt.

At mindre og kurante endringer faller utenfor bestemmelsens virkeområde følger av at det bare er rasjonaliseringer eller omlegginger av driften som medfører ”større” endringer eller omdisponeringer av arbeidsstyrken. For dette grensedragnings spørsmålet gjelder mange av de samme vurderingene som er drøftet ovenfor under pkt. 5.3.2. Nedenfor skal bare kort forklares hva som ligger i begrepene ”rasjonaliseringer eller omlegginger”, samt ”endringer eller omdisponeringer”.

En rasjonalisering er et tiltak som skal gi økt avkastning av produksjonsfaktorene i selskapet. Det er altså tale om en mer fornuftig produksjonsform. Den kan være av ulik art, for eksempel kan det være en teknisk rasjonalisering eller en organisatorisk rasjonalisering. Et rasjonaliseringstiltak vil derfor som oftest nødvendiggjøre en omlegging av driften, slik at uttrykkene ”rasjonalisering” og ”omlegging” i lovteksten overlapper hverandre og dekker hovedsakelig det samme. Verken loven eller forarbeidene presiserer uttrykkene ytterligere.

Når det gjelder ”endringer eller omdisponeringer av arbeidsstyrken”, innebærer dette at rasjonaliseringen må ha innvirkning på de ansattes arbeidssituasjon. Det må også innfortolkes at det må dreie som en innvirkning av negativ karakter. Først og fremst vil det være snakk om endringer av arbeidsstyrken når det er snakk om en reduksjon av arbeidsstyrken, men også en økning av arbeidsstyrken må omfattes, jf. ordlyden som bare knytter seg til endringer. Det vil naturlig nok være en endring av arbeidsstyrken selv om det ansettes et tilsvarende antall som sies opp. Når det kommer til omdisponeringer av arbeidsstyrken, innebærer dette språklig sett også en endring. Med omdisponeringer må forstås noe mer, som for eksempel at de ansatte får nye oppgaver eller at de må flytte arbeidssted.

5.4 Styrets rolle

5.4.1 Innledning

Som selskapets alminnelige forvaltningsorgan har styret kompetanse til å fatte beslutninger i mange type saker. Som tidligere nevnt avgrenses kompetansen mot de øvrige organers kompetanse. Dette innebærer at generalforsamlingen som øverste myndighet er avskåret fra å treffe beslutninger i visse saker. Det som imidlertid er kjennetegnende for aksjelovgivningen er at kompetansefordelingen er av en slik art at generalforsamlingen har avgjørelsesmyndigheten, men den må holde seg innenfor det som styret foreslår. Dette har som tidligere nevnt sammenheng med den nærhet styret har til selskapets anliggender sammenlignet med eierne.

I saker som gjelder selskapets investeringer og driftsendringer er det også styret som skal gi forslag til hva vedtaket skal gå ut på, men beslutningskompetansen er som nevnt gitt til bedriftsforsamlingen. Nedenfor skal styrets rolle i slike saker omtales.

5.4.2 Hva det innebærer at styret skal gi forslag

At det er styret som skal foreslå hva vedtaket skal gå ut, følger av asal. § 6-37 fjerde ledd første punktum. Her heter det at bedriftsforsamlingen skal treffe avgjørelse ”etter forslag fra styret”. Det er helt nødvendig at styret fremsetter et slikt forslag for at bedriftsforsamlingen skal kunne treffe en avgjørelse. Med andre ord er det ikke bare en rettighet for styret å kunne fremsette forslag, men også en forutsetning for beslutningskompetansen til bedriftsforsamlingen. Dette henger sammen med funksjonen styret har som selskapets forvaltningsorgan; styret antas å ha best innsikt i hva selskapet er tjent med av investeringer og endringer av driften.

5.4.3 Hva styret kan foreslå

Naturlig nok gir ikke aksjelovene eller forarbeidene noen presis angivelse av hva styrets forslag kan gå ut på i relasjon til bestemmelsen i asal. § 6-37 fjerde ledd. Svaret på dette må

klarlegges ved hjelp av de alminnelige bestemmelsene om styrets plikter og ansvar i aksjelovene. Sett i lys av disse er det visse grenser for hva styret kan fremlegge av forslag til avgjørelse for bedriftsforsamlingen.

Som en del av selskapets ledelse har styret en generell plikt til å fremme selskapets interesser. Å fremme selskapets interesser er en handleplikt for selskapet. Samtidig har styret en unnlatesplikt som består i at styret ikke skal fremme andre interesser. Med andre interesser menes interesser som kan komme i konflikt med det som er selskapets interesser. Dette kommer til uttrykk i asl./asal. § 6-28 første ledd, som har overskriften "Misbruk av posisjon i selskapet mv". Dette er en bestemmelse som også gjelder bedriftsforsamlingen, jf. henvisningen til asal. § 6-38 annet ledd. Bestemmelsen innebærer at styret og selskapets ledelse for øvrig ikke må "foreta noe som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimeelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning". Dette betyr at styret ikke kan foreslå noe som vil rammes av denne bestemmelsen. Når det er sagt, så er det ikke slik at styret er fullstendig avskåret fra å vektlegge andre hensyn når det skal fremlegge sitt forslag overfor bedriftsforsamlingen. Andenæs skriver at selv om generalklausulen i asl./asal. § 6-28 hovedsakelig betyr at styret plikter å fremme selskapets interesser, må det være "rom for berettiget varetakelse av andre interesser, herunder hensynet til aksjeeierne, ansatte eller allmennheten".⁴⁸

Hvorvidt styrets forslag ligger innenfor de rammer aksjelovgivningen trekker opp, må avgjøres i det konkrete tilfellet. Her vil også selskapets vedtekter spille en betydelig rolle. Styret kan ikke fremsette forslag som bryter med vedtektene fastlagt av generalforsamlingen.

⁴⁸ Andenæs s. 358

5.4.4 Styrets kompetanse hvis det er avtalt at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling

Utgangspunktet er som tidligere nevnt at selskaper med flere enn 200 ansatte skal ha bedriftsforsamling, men at det kan avtales at selskapet likevel ikke skal ha det.⁴⁹ Forutsetningen er at en slik avtale kommer i stand i henhold til de krav loven stiller. Det nærmere innholdet av en slik avtale behandles nedenfor i pkt. 6.2.1.

Når selskapet har valgt en ordning uten bedriftsforsamling, må beslutningsmyndigheten i saker som gjelder større investeringer eller driftsendringer flyttes til et annet organ. Paragraf 6-12 femte ledd i både aksjeloven og allmennaksjeloven bestemmer at kompetansen til å treffe avgjørelser i saker etter asal. § 6-37 fjerde ledd skal ligge hos styret.

Dersom det er avtalt at selskapet ikke skal bedriftsforsamling, gis de ansatte rett til å velge styremedlemmer og observatører med varamedlemmer til styret. Hvor mange de ansatte gis rett til å velge reguleres i asl./asal. § 6-4 første til tredje ledd, og har sammenheng med antall ansatte i selskapet. Grensene går ved 30, 50 og 200 ansatte. For at de ansatte skal gis slik rett etter § 6-4 første og annet ledd må dette kreves av de ansatte, mens det etter tredje ledd er en lovfestet rett. Dette skal sikre at medbestemmelsesretten til de ansatte ivaretas også uten bedriftsforsamling. Ikke bare skal de ansatte velge hvem som skal representere dem, men de må også velges blant de ansatte, i likhet med det som gjelder ved valg av bedriftsforsamling, jf. asal. § 6-35 fjerde ledd.

I selskaper uten bedriftsforsamling skulle dette bety at styret både skal fremsette et forslag til beslutning og treffe beslutningen selv. En naturlig følge av at beslutningskompetansen er flyttet fra bedriftsforsamlingen til styret er at styret ikke må fremsette et forslag først. Denne begrensningen blir altså sløyfet. Oppfatningen i juridisk litteratur er at dette også betyr at generalforsamlingen heller ikke kan forby styret å ta opp saken til behandling, slik som

⁴⁹ Asal. § 6-35 første og annet ledd

beskrevet ovenfor.⁵⁰ Derimot kan generalforsamlingen gjennom sin alminnelige instruksjonsrett pålegge styret å ta saken opp til behandling, noe som forutsettes i forarbeidene.⁵¹ I alle tilfeller kan generalforsamlingen gi en rådgivende uttalelse, men denne er altså bare rådgivende og ikke bindende.

5.4.4.1 Bedriftsforsamling eller styrerepresentasjon – hva betyr det for medbestemmelsesretten til de ansatte?

I tilknytning til det som er nevnt ovenfor, er et interessant spørsmål hva det betyr for de ansattes medbestemmelsesrett om selskapet og de ansatte har valgt å gå for bedriftsforsamling eller styrerepresentasjon. Når de ansatte tar del i beslutningen gjennom bedriftsforsamlingen er de bundet av styrets forslag i den forstand at beslutningen må ligge innenfor de grenser styret trekker opp. Dette er ikke tilfelle når beslutningskompetansen ligger hos styret, og sånn sett vil de ansatte være nærmere selve utformingen av beslutningen. Blant flere av de største norske børsnoterte selskapene har nettopp dette vært oppe til diskusjon de seneste årene. Det kan imidlertid ikke utledes en klar tendens; meningene er delte, både blant selskapenes tillitsvalgte og selskapenes eiere. At de ansatte og selskapets eiere og ledelse ofte har ulikt syn på nødvendigheten av bedriftsforsamling, kom blant annet til uttrykk da spørsmålet var oppe til avgjørelse i selskapet Det Norske våren 2013. På spørsmål fra Dagens Næringsliv om sitt syn på å opprette bedriftsforsamling svarte daværende konsernsjef i Det Norske at det normalt sett er slik at store eiere og ledelsen er mot å ha bedriftsforsamling. Den tillitsvalgte i selskapet ønsket ikke å svare på bakgrunnen for ønsket om bedriftsforsamling. Avisen mente imidlertid å vite at ønsket fra de ansatte om å opprette bedriftsforsamling bunnet i en konflikt med hovedeieren.⁵² Ut fra dette kan det synes som at det er ønsket om større innflytelse og sterkere medbestemmelsesrett som er bakgrunnen for de ansattes ønske om bedriftsforsamling i et selskap, mens eierne vil motsette seg dette

⁵⁰ Andenæs s. 381

⁵¹ Ot.prp. nr. 24 (1987-88) s. 18

⁵² Dagens Næringsliv torsdag 4. april 2013

i frykt for å miste deler av sin makt. Spørsmålet er om disse meningene er så velbegrunnede som de kan virke ved første øyekast, og videre om de gjør seg gjeldende i alle sammenhenger. Realiteten er jo, slik som allerede beskrevet, at styrerepresentasjon trer i stedet for bedriftsforsamling. Det er dermed ikke snakk om et ”være eller ikke være” for de ansattes medbestemmelsesrett. Gjennom styrerepresentasjonen vil de ansatte være representert der selve utformingen av beslutningen foregår. Denne tilstedeværelsen og nærheten bør ikke undervurderes. I mange tilfeller vil det nok være slik at det derfor vil være lettere å påvirke beslutningen ved styrerepresentasjon, enn om de ansatte er henvist til enten å forkaste eller godkjenne styrets forslag. Både ved bedriftsforsamling og styrerepresentasjon vil de ansattes representanter være i mindretall. Dette kan igjen bety at de ansatte i realiteten vil være bedre tjent med å være representert i styret, heller enn bedriftsforsamlingen, slik at medbestemmelsesretten faktisk styrkes. Oppfatningen i juridisk litteratur synes å peke i samme retning hva gjelder saker som dreier seg om selskapets større investeringer og driftsendringer.⁵³ Et eksempel fra nyere tid som gjelder avvikling av bedriftsforsamling til fordel for ansatterepresentasjon i styret, er den som fant sted i Orkla ASA våren 2013. Bedriftsforsamlingen besto av 21 medlemmer hvor 7 av dem var valgt av og blant de ansatte. Styret som var valgt av bedriftsforsamlingen besto da av 10 medlemmer hvor 3 av dem samt 2 observatører var valgt av og blant de ansatte. Da det ble inngått en avtale mellom selskapet og de ansattes organisasjoner om å avvikle bedriftsforsamlingen, fikk de ansatte velge 4 av styrets 11 medlemmer.⁵⁴ De ansatte økte dermed sin representasjon i styret med 6 %. Det er vanskelig å si hvem som kom best ut av det av eierne og de ansatte i det konkrete tilfellet. Derimot kan det sies at for saker som gjelder større investeringer og driftsendringer etter asal. § 6-37 fjerde ledd, så vil de ansatte ha større innflytelse. Dette i form av nærhet til beslutningen og økt gjennomslagskraft ved større representasjon, dersom man sammenligner med hvordan situasjonen var med bedriftsforsamling.

⁵³ Andenæs s. 381, se også Bråthen i TfR 1988 s. 761-762

⁵⁴ Pressemelding på www.orkla.no

Det finnes altså eksempler på at store norske børsnoterte selskaper velger ulike løsninger når det kommer til utøvelsen av bedriftsdemokrati. For børsnoterte selskapers vedkommende er det også blitt hevdet at bedriftsforsamlingen som organ er blitt overflødig etter 2006, da NUES ga en anbefaling om at minst halvparten av styremedlemmene bør være uavhengige av ledelsen. I tillegg bør minst to styremedlemmer være uavhengig av største eier. Det kan innvendes mot dette at NUES anbefalinger ikke er rettslig bindende. Likevel er det slik at selskaper som ikke følger anbefalingene må begrunne hvorfor, noe som gjør at reglene NUES oppstiller virker disiplinerende i seg selv. Dette fordi selskaper som ikke har en god grunn til å avvike fra reglene lett kan tape ansikt.⁵⁵

5.5 Bedriftsforsamlingens rolle

5.5.1 Innledning

Som utgangspunkt øver bedriftsforsamlingen indirekte innflytelse på selskapets beslutninger. Dette skjer først og fremst ved valg av styre, men også gjennom at den skal føre tilsyn med den øvrige selskapsledelsen foretar seg. Ved at beslutningskompetansen ligger hos bedriftsforsamlingen i saker som faller inn under asal. § 6-37 fjerde ledd, er den også gitt direkte innflytelse.

5.5.2 Bedriftsforsamlingens avgjørelse

Når det er klart at en sak faller inn under asal. § 6-37 fjerde ledd første eller annet punkt, og styret har fremsatt forslag til avgjørelse, er det bedriftsforsamlingen alene som skal treffe avgjørelsen. Verken selskapets styre eller generalforsamlingen kan instruere bedriftsforsamlingen til å fatte en bestemt avgjørelse, og heller ikke kan den omgjøres. At denne avgjørelsesmyndigheten i slike saker er eksklusiv, følger av asl./asal. § 5-1 annet ledd, hvor det heter at generalforsamlingen ikke kan overprøve bedriftsforsamlingens avgjørelse etter

⁵⁵ Professor Øyvind Bøhren ved BI i Dagens Næringsliv torsdag 4. april 2013

asal. § 6-37 fjerde ledd. Det er heller ikke mulighet for bedriftsforsamlingen til å frasi seg sin avgjørelsesmyndighet og delegere denne til styret eller generalforsamlingen.

Den eneste begrensningen som ligger på bedriftsforsamlingens avgjørelsesmyndighet, er at avgjørelsen må ligge innenfor de grenser styret trekker opp gjennom sitt forslag. Utover dette kan bedriftsforsamlingens avgjørelse bestå i å vedta styrets forslag slik det er fremsatt, forkaste det i sin helhet eller vedta det i en endret form. Bakgrunnen for at det ikke er anledning for bedriftsforsamlingen til å vedta noe som ligger utenfor styrets forslag, er at det ikke skal vedtas noe som styret ikke har utredet. Styret antas å ha best innsikt i hva selskapet er best tjent med, og det er samtidig knyttet ansvarsregler til styrets opptreden. Dette gjør at det styret foreslår formodentlig vil være veloverveid, noe som ikke vil være tilfelle dersom bedriftsforsamlingen kunne vedta noe som ikke var utredet av styret. Slik sett er ikke styrets forslag en skranke for bedriftsforsamlingens avgjørelsesmyndighet, men det skal sikre at forslaget er tilstrekkelig utredet før bedriftsforsamlingen fatter en endelig avgjørelse.⁵⁶ Det fremgår også av forarbeidene at bedriftsforsamlingen ikke må velge mellom å vedta eller å forkaste forslaget. Dette betyr at det er en viss adgang til å justere forslaget når det er oppe til behandling, likevel med den begrensning at det må ha utspring fra styrets forslag.

Dersom styret i selskapet for eksempel mener at det bør gjøres en større investering, og denne er av en slik art at den omfattes av asal. § 6-37 fjerde ledd første punkt, vil styret måtte foreta en utredning som igjen munner ut i et forslag. Hvis dette dreier seg om en investering i en bestemt maskin, og denne koster 10 millioner kroner, har bedriftsforsamlingen mulighet til å vedta forslaget, forkaste det eller vedta det i endret form. Med endret form menes at det er adgang til å foreta visse justeringer når det er oppe til behandling i bedriftsforsamlingen, slik som beskrevet ovenfor. Det bedriftsforsamlingen derimot ikke kan gjøre,

⁵⁶ Ot.prp. nr. 7 (1971-72) s. 47

er å forkaste forslaget og heller vedta at det skal investeres i en annen maskin til 5 millioner kroner eller 20 millioner kroner dersom ingen av disse har vært vurdert.⁵⁷

⁵⁷ Eksemplet er lånt fra Andenæs (s. 387)

6 Generalforsamlingens muligheter til å øve innflytelse ved selskapets investeringer og driftsendringer

6.1 Innledning

Dersom man betrakter asal. § 6-37 fjerde ledd isolert sett, er ikke generalforsamlingen gitt noen myndighet i slike saker. Generalforsamlingen er faktisk fratatt sin alminnelige instruksjons- og omgjøringsrett, jf. asal. § 5-1 annet ledd. Saker som gjelder større investeringer og driftsendringer er uten tvil av stor betydning for selskapet og dermed dets eiere. Men dette vil samtidig kunne påvirke situasjonen til de ansatte, og nettopp hensynet til de ansatte er særlig vektlagt når lovgiveren har lagt beslutningskompetansen til bedriftsforsamlingen. Generalforsamlingen har ingen mulighet til å øve direkte innflytelse på den beslutning bedriftsforsamlingen treffer. Siktemålet for dette kapitlet er å se på hvilke muligheter generalforsamlingen likevel har til å øve innflytelse i saker som det faller inn under bedriftsforsamlingen å avgjøre. Det blir da snakk om en indirekte innflytelse på bedriftsforsamlingens avgjørelse. Det er flere muligheter for generalforsamlingen til å øve slik indirekte innflytelse på disse beslutningene. Dette kommer til syne allerede ved at generalforsamlingen har en bestemmende innflytelse på selve sammensetningen av bedriftsforsamlingen. For selskaper som har valgt ikke å ha bedriftsforsamling, har generalforsamlingen på samme måte en bestemmende innflytelse på sammensetningen av styret. Med bestemmende innflytelse menes at det er generalforsamlingen som skal velge flertallet av medlemmene i enten bedriftsforsamlingen eller styret. Det er derfor ikke slik at generalforsamlingen mangler kontroll over hva beslutningen vil gå ut på, da den i stor grad har diktert sammensetningen av beslutningsorganet. Utover dette kan det være sånn at bedriftsforsamlingens eller styrets beslutning etter asal./asal. § 6-37 fjerde ledd er betinget av at generalforsamlingen fatter beslutninger på andre områder for at beslutningen skal kunne bli en realitet. Eksempler på dette er kapitalforhøyelser, fusjoner og fisjoner. Felles for disse er at beslutningsmyndigheten ligger hos generalforsamlingen, og det er situasjoner hvor dette kreves for at bedriftsforsamlingens avgjørelser skal bli en realitet som skal behandles neden-

for, i tillegg til den innflytelse generalforsamlingen øver på besettelsen av de øvrige organene.

6.2 Innflytelse gjennom valg av selskapets styre

Selv om generalforsamlingen, styret og bedriftsforsamlingen er tre adskilte organer, er det naturligvis ikke slik at disse er uten forbindelseslinjer. Noe av dette er omtalt ovenfor, men her skal det ses nærmere på innflytelsen generalforsamlingen øver på beslutningene som treffes av bedriftsforsamlingen etter forslag fra styret. Dersom det er avtalt at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling, ligger beslutningsmyndigheten som nevnt hos styret, slik at spørsmålet da vil dreie seg om generalforsamlingens innflytelse på styrets beslutning. Her må det derfor sondres mellom selskaper som har bedriftsforsamling, slik at den velger styret, og selskaper som har valgt ikke å ha bedriftsforsamling, slik at det er generalforsamlingen som sammen med de ansatte velger styret, jf. asl./asal. § 6-4.

6.2.1 Når styret velges etter asl./asal. § 6-4

Som det har fremgått ovenfor, er det slik at det kan avtales mellom selskapet og de ansatte at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling. Vilkåret er at en slik avtale kommer i stand mellom selskapet og et flertall av de ansatte eller fagforeninger som omfatter to tredeler av de ansatte, jf. asal. § 6-35. I de tilfeller hvor det er avtalt at et selskap med flere enn 200 ansatte ikke skal ha bedriftsforsamling, jf. asal. § 6-35 annet ledd, skal de ansatte velge inntil en tredel og minst to av styrets medlemmer med varamedlemmer, jf. asl./asal. § 6-4 annet ledd. I tillegg til dette skal de velge ett styremedlem med varamedlem eller to observatører med varamedlemmer, jf. asl./asal. § 6-4 tredje ledd. For selskaper som har færre enn 200 ansatte, kan et flertall av de ansatte kreve å velge deler av styret etter asl./asal. § 6-4 første og annet ledd. I dette underkapitlet vil det gjøres en avgrensning mot selskaper med færre enn 200 ansatte, slik at den videre fremstilling her vil gjelde selskaper med flere enn 200 ansatte.

Selv om de ansatte etter loven er gitt rett til å velge deler av styret, er det fremdeles slik at det er generalforsamlingen som velger majoriteten av styrets medlemmer. Dette betyr at når styret skal fatte beslutninger som krever alminnelig flertall, så vil generalforsamlingen som utgangspunkt ha flertall i styret gjennom sine representanter.

Spørsmålet er så hvordan dette stiller seg når det er styret som skal fatte beslutning etter asal. § 6-37 fjerde ledd. Utgangspunktet i aksjelovgivningen er at generalforsamlingen som selskapets øverste myndighet har en alminnelig instruksjons- og omgjøringsrett overfor styret. For beslutninger som treffes av styret etter asal. § 6-37 fjerde ledd har generalforsamlingen likevel ikke mulighet til å overprøve beslutningen, jf. § 5-1 annet ledd. Begrensningen av myndigheten må ses på bakgrunn av at generalforsamlingen har herredømme over hvem som skal utgjøre flertallet av styrets sammensetning. Generalforsamlingen er derfor nødt til å øve innflytelse på styret før den endelige avgjørelsen er truffet. Hvis man tar utgangspunkt i at styrets syn på saken er delt mellom medlemmene som er valgt av generalforsamlingen og medlemmene som er valgt av de ansatte, vil generalforsamlingen få gjennomslag for sin vilje ved at deres representanter har flertall i styret. Et styremedlem trenger imidlertid ikke å opptre lojalt overfor den som har valgt det inn i styret. Det vanligste er likevel at et styremedlem opptre lojalt, da det er valgt inn for å representere eierne eller de ansatte i forvaltningen av selskapet. For styremedlemmer som er valgt av generalforsamlingen gjelder også at disse kan avsettes av generalforsamlingen, jf. asl./asal. § 6-7 annet ledd. På bakgrunn av dette er det normale derfor at styremedlemmene ikke opptre i strid med generalforsamlingens vilje. Eksemplet ovenfor er veldig forenklet i den forstand at generalforsamlingen står samlet i synet på hva avgjørelsen bør gå ut på. Er det derimot splittelse innad i generalforsamlingen og derav blant deres innvalgte styremedlemmer, vil de ansattes styremedlemmers standpunkt kunne være utslagsgivende når avgjørelsen skal treffes.

6.2.2 Når bedriftsforsamlingen velger styret

Dersom selskapet har bedriftsforsamling, enten fordi det følger av loven eller fordi selskapet frivillig har valgt det, er det bedriftsforsamlingen som skal velge styret. Med andre ord kan ikke generalforsamlingen diktere styresammensetningen på samme måte som når selskapet ikke har bedriftsforsamling. Generalforsamlingen er da henvist til først å velge deler av bedriftsforsamlingen, som igjen skal velge styret. For slike tilfeller har ikke styresammensetningen betydning for selve beslutningen, da det er bedriftsforsamlingen som har beslutningskompetansen. Men som nevnt ovenfor er det styret som skal foreslå hva beslutningen kan gå ut på, noe som betyr at det er viktig å kunne øve innflytelse på styret som er premissleverandør.

For valg av styre når selskapet har bedriftsforsamling gjelder at det er denne som skal velge styret og styrets leder, jf. asal. § 6-37 første ledd. Generalforsamlingen avgir derfor hele sin kompetanse til å velge selskapets styre. Dette gjør at generalforsamlingen ikke lenger har fullstendig kontroll og direkte innflytelse på styret. Med andre ord har ikke selskapets eiere direkte innflytelse på det organ som skal foreslå hva beslutninger etter asal. § 6-37 fjerde ledd kan gå ut på. Likevel er det generalforsamlingen som skal velge majoriteten av bedriftsforsamlingen, se neste punkt. Dette gjør at generalforsamlingen har kontroll på sammensetningen av bedriftsforsamlingen, noe som betyr indirekte kontroll på sammensetningen av styret. På den måten har eierne både kontroll med det organet som skal foreslå hva beslutningen kan gå ut på og det organ som skal fatte beslutningen. Den direkte eierskapsutøvelsen begrenses, samtidig som eierne beholder en indirekte kontroll.

6.3 Innflytelse gjennom valg av selskapets bedriftsforsamling

For saker som krever beslutning av bedriftsforsamlingen er generalforsamlingen henvist til sidelinjen i den forstand at den ikke kan gripe direkte inn overfor beslutningen. Eierne har gitt fra seg deler av sin makt til et organ hvor de ansatte er representert. Ser man imidlertid nærmere på hvordan bedriftsforsamlingen settes sammen, så er det fremdeles slik at generalforsamlingen har god kontroll på bedriftsforsamlingen som beslutningsorgan. Det er

generalforsamlingen som skal velge to tredeler av bedriftsforsamlingens medlemmer, jf. asal. § 6-35 tredje ledd. Den resterende tredelen velges av og blant de ansatte, jf. asal. § 6-35 fjerde ledd. Under punkt 5.4.4.1 ble Orkla ASA nevnt i sammenheng med at selskapet ved avtale med de ansatte valgte å gå fra bedriftsforsamling til ansatterepresentasjon i styret. Ser man på hvordan sammensetningen av bedriftsforsamlingen var før denne overgangen, vil man se hvordan eierne hadde den bestemmende innflytelsen på hvordan bedriftsforsamlingen var sammensatt. Bedriftsforsamlingen til Orkla ASA besto av totalt 21 medlemmer. Sju av disse var valgt av og blant de ansatte i Orkla ASA og deres datterselskaper, mens de resterende 14 var valgt av generalforsamlingen⁵⁸. Når det da gjelder saker som skal forelegges bedriftsforsamlingen til avgjørelse slik som etter asal. § 6-37 fjerde ledd, vil generalforsamlingens representanter i bedriftsforsamlingen ha et flertall overfor dem som representerer de ansatte. De ansatte har altså en medbestemmelsesrett, men der hvor eierne står samlet mot de ansatte, vil eierne ha siste ordet. Dette betyr at selv om ikke generalforsamlingen kan øve direkte innflytelse på beslutningen som bedriftsforsamlingen fatter, så beholder de kontrollen gjennom at majoriteten av beslutningsorganet er deres egne representanter. Dette fordrer at eierne står samlet og at deres representanter opptrer i overensstemmelse med deres ønsker. Har derimot aksjonærene ulikt syn på de saker som skal opp for bedriftsforsamlingen, vil stemmene til de ansattes representanter veie desto mer. Dette er ikke utenkelig i større selskaper med mange aksjonærer, noe som kan føre til at den avgivelse av makt til bedriftsforsamlingen vil fremstå som mer reell.

6.4 Generalforsamlingens muligheter til å forhindre gjennomføring av bedriftsforsamlingens beslutning

6.4.1 Innledning

Til nå i dette kapitlet er det fokusert på hvordan generalforsamlingen øver innflytelse på avgjørelser etter asal. § 6-37 fjerde ledd ved at den velger majoriteten av det organ som

⁵⁸ www.orkla.no

skal foreslå hva avgjørelsen skal gå ut på (styret) og det organ som treffer selve avgjørelsen (bedriftsforsamlingen eller styret). På bakgrunn av dette kan det slås fast at det skal mye til for at en beslutning skal være i strid med generalforsamlingens vilje. Likevel kan det være slik at det innad i generalforsamlingen er ulike fraksjoner som ønsker ulike ting. Det som her skal behandles er hvilke muligheter generalforsamlingen har til å stanse gjennomføringen av en avgjørelse fattet etter asal. § 6-37 fjerde ledd. En gjennomføring av slike tiltak som er nevnt i bestemmelsen kan forutsette at det gjøres endringer i selskapet som det ligger innenfor generalforsamlingens kompetanse å avgjøre. Dette kan dreie seg om endringer både av økonomisk og organisatorisk karakter.

6.4.2 Beslutningen forutsetter kapitalforhøyelse

Dersom bedriftsforsamlingen etter forslag fra styret har besluttet å gjøre en investering av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser, oppstår et spørsmål om hvordan dette skal finansieres. Har selskapet tilstrekkelig med midler slik at ingen ytterligere tiltak kreves for at investeringen skal kunne gjennomføres, vil ikke dette være et aktuelt spørsmål. Men det har som regel formodningen mot seg at investeringen er av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser samtidig som at selskapet kan finansiere investeringen uten problemer. Det finnes ulike finansieringsmåter, men en vanlig måte i aksje- og allmennaksjeselskaper er å hente inn kapital gjennom emisjon (kapitalforhøyelse). En emisjon kan gjennomføres enten ved nytegning, som reguleres i asl./asal. §§ 10-1 til 10-13, eller som fondsemisjon (§§ 10-14 til 10-19). I det følgende er det emisjon ved nytegning som skal has for øyet.

I de tilfeller hvor investeringen nødvendiggjør en emisjon som består i nytegning av aksjer, må aksjelovenes bestemmelser om dette legges til grunn. Det er generalforsamlingen som skal treffe beslutning om å forhøye aksjekapitalen ved nytegning av aksjer, jf. asl./asal. § 10-1 første ledd. Det er ikke slik at generalforsamlingen må vedta en kapitalforhøyelse fordi bedriftsforsamlingen eller styret har truffet en beslutning etter asal. § 6-37 fjerde ledd første punkt om å foreta en betydelig investering. Dette er to uavhengige beslutninger på

ulike nivåer fattet av ulike organer. Beslutningen til bedriftsforsamlingen eller styret binder ikke generalforsamlingen til å legge til rette for at beslutningen kan gjennomføres. Motsatt kan generalforsamlingen vedta en kapitalforhøyelse uten at bedriftsforsamlingen kan gripe inn overfor den. Det er først ved anvendelsen av midlene kapitalforhøyelsen bringer inn at bedriftsforsamlingen har sin myndighet gjennom asal. § 6-37 fjerde ledd.⁵⁹

Det er styret som skal utarbeide forslag til generalforsamlingens beslutning om kapitalforhøyelse, jf. asl./asal. § 10-3 første ledd, på samme måte som det er styret som skal utarbeide forslag til beslutningen om å gjøre investeringer av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser etter asal. § 6-37 fjerde ledd første punkt. En viktig forskjell er at generalforsamlingen ikke er bundet av styrets forslag til kapitalforhøyelse etter § 10-1 første ledd, mens bedriftsforsamlingen ikke kan gå ut over det som styret foreslår. Oppfatningen i juridisk litteratur er at det trolig må fremsettes et forslag fra styret for at generalforsamlingen kan behandle saken om emisjon.⁶⁰ Det vil selvsagt være naturlig at styret under sitt arbeid vil se både investeringen og kapitalforhøyelsen i sammenheng, og styret vil nok ha en viss følelse for hva som er gjennomførbart og ikke i selskapet. Det er likevel slik at det er tale om to forskjellige beslutninger. En beslutning om kapitalforhøyelse betyr ikke at den som har avgjørelsesmyndigheten etter asal. § 6-37 fjerde ledd første punkt må beslutte at det skal gjøres en investering, samtidig som at en beslutning om å foreta en betydelig investering ikke betyr at generalforsamlingen må beslutte kapitalforhøyelse.

En forhøyelse av selskapets aksjekapital krever en vedtektsendring, noe som minst krever to tredjedels flertall i generalforsamlingen. Dette innebærer at aksjonærer som utgjør et såkalt negativt flertall, altså at de kan hindre vedtektsendringer, er i posisjon til å velte en kapitalforhøyelse. Med andre ord kan en gruppe aksjonærer som gjennom styret og bedriftsforsamlingen ikke har nok innflytelse til å hindre at det foretas en investering av betydelig omfang, hindre gjennomføringen ved at de stopper kapitalforhøyelsen.

⁵⁹ Andenæs s. 510

⁶⁰ www.kommentarutgaver.no: Aksjeloven, kapittel 10, § 10-3 første ledd, note 1.1

6.5 Generalforsamlingens muligheter til å gjennomføre endringer på tross av bedriftsforsamlingens beslutning

6.5.1 Innledning

I punktet ovenfor er det beskrevet hvordan generalforsamlingen kan forhindre at bedriftsforsamlingens beslutning etter asal. § 6-37 fjerde ledd blir gjennomført. Premisset var altså at bedriftsforsamlingen inntok et positivt standpunkt til noe generalforsamlingen stilte seg negativ til, og den mest nærliggende situasjonen knyttet seg til investeringer av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser, jf. asal. § 6-37 fjerde ledd første punkt. Dersom man snur situasjonen på hodet, slik at generalforsamlingen ønsker gjennomført noe bedriftsforsamlingen ikke ønsker, oppstår en rekke spørsmål. I denne sammenheng er et naturlig eksempel det tilfelle hvor generalforsamlingen ønsker å fusjonere med et annet selskap. Den relevante bestemmelsen å knytte dette opp mot vil være asal. § 6-37 fjerde ledd annet punkt. En fusjon vil ikke i seg selv ha de virkninger for "arbeidsstyrken" som asal. § 6-37 fjerde ledd annet punkt angir, men en fusjon vil kunne ha virkninger som indirekte medfører "en større endring eller omdisponering av arbeidsstyrken".⁶¹ Spørsmålet blir etter dette om bedriftsforsamlingens nei til et forslag etter asal. § 6-37 fjerde ledd annet punkt vil sette skranker for generalforsamlingens kompetanse til å beslutte fusjon.

6.5.2 Utgangspunktet for kompetansefordelingen ved fusjon

Beslutningskompetansen for fusjon ligger hos generalforsamlingen, jf. asl./asal. § 13-3 annet ledd. På visse vilkår kan styret ved fullmakt fra generalforsamlingen godkjenne fusjonsplanen, men dette fordrer at den er godtatt av bedriftsforsamlingen, jf. asl./asal. § 13-5 første ledd. For generalforsamlingens kompetanse gjelder ikke en slik begrensning.

For fusjon mellom selskaper gjelder det samme utgangspunkt som er kjennetegnende for aksjelovgivningen, nemlig at det må fremsettes et forslag fra styret som betingelse for at

⁶¹ Giertsen s. 254

generalforsamlingen kan fatte beslutninger som gjelder kapitalendringer. Begrunnelsen for en slik løsning når det gjelder fusjoner er den samme som for andre typer kapitalendringer; styret anses for å ha bedre innsikt i selskapet enn generalforsamlingen, og det medfører en mindre pulverisering av ansvaret.⁶²

En vesentlig forskjell fra hva som gjelder for generalforsamlingens forhold til styrets forslag i forbindelse med kapitalforhøyelse eller kapitalnedsettelse, er at generalforsamlingen ved fusjon er bundet av styrets forslag i den forstand at fusjonsplanen må godkjennes eller forkastes i sin helhet, jf. asl./asal. § 13-3 annet ledd første punktum.

6.5.3 Begrenses generalforsamlingens kompetanse av bedriftsforsamlingens kompetanse?

Som det har fremgått ligger beslutningskompetansen hos generalforsamlingen når det kommer til om en fusjonsplan skal godkjennes eller forkastes, mens det er bedriftsforsamlingen som har beslutningskompetansen dersom saken gjelder ”rasjonalisering eller omlegging av driften som vil medføre større endring eller omdisponering av arbeidsstyrken”, jf. asal. § 6-37 fjerde ledd annet punkt. Det oppstår derfor et spørsmål om generalforsamlingen er avhengig av at bedriftsforsamlingen inntar et positivt standpunkt for at generalforsamlingen kan beslutte fusjon.

Forarbeidene til den tidligere aksjeloven (1976) la til grunn at bedriftsforsamlingens myndighet også kommer til anvendelse ved fusjoner⁶³. En løsning i samme retning ble også anført flere steder i juridisk litteratur, men også det motsatte ble hevdet.⁶⁴ Når det kommer til de nye aksjelovene (1997) følger ingen avklaring av spørsmålet av loven. Heller ikke forarbeidene sier noe uttrykkelig om dette spørsmålet. Derimot inneholder de nye forarbei-

⁶² Giertsen s. 156

⁶³ Ot.prp. nr. 19 (1974-75) s. 211

⁶⁴ Bråthen s. 234. www.kommentarutgaver.no: Aksjeloven, kapittel 13, § 13-3 annet ledd, note 2.4

dene en uttalelse om bedriftsforsamlingens myndighet ved fisjon. Her sier departementet at "selve beslutningen om fisjon, på samme måte som ved fusjon, bør tilligge generalforsamlingen som selskapets høyeste myndighet." Dette begrunnes med at en fisjon "griper direkte inn i aksjeeierens rettigheter."⁶⁵ Basert på denne uttalelsen vil ikke bedriftsforsamlingens myndighet slå gjennom overfor generalforsamlingens beslutningsmyndighet selv om virkningene av en fusjon skulle tilsi at den må henføres inn under asal. § 6-37 fjerde ledd. Det er altså motstrid mellom departementets uttalelser. Andenæs skriver at dette innebærer at "spørsmålet ... må vurderes på fritt grunnlag, og har ikke noe klart svar."⁶⁶

⁶⁵ Ot. prp. nr. 23 (1996-97) s. 173

⁶⁶ Andenæs s. 588

7 Konklusjon

Aksjelovgivningens utgangspunkter for kompetansefordelingen mellom generalforsamlingen, styret og bedriftsforsamlingen må ses på bakgrunn av de hensyn som skal ivaretas. Selskapets eiere har investert penger i selskapet og ønsker naturligvis avkastning på disse. Lovgivningen legger derfor den øverste myndigheten i selskapet til generalforsamlingen. Aksje- og allmennaksjeselskaper kan bestå av mange eiere, slik at det vil være upraktisk om eierne skal forvalte selskapet. Løsningen i aksjelovgivningen er derfor at generalforsamlingen velger et styre som skal forvalte selskapet på deres vegne. Styret vil gjennom sin forvaltning av selskapet normalt ha bedre innsikt i mange saker enn det generalforsamlingen har. Et særlig kjennetegn ved aksjelovgivningen er derfor at styret i mange saker skal fremsette forslag til avgjørelse for generalforsamlingen, mens generalforsamlingen har beslutningskompetansen. I noen typer saker må generalforsamlingen holde seg innenfor de grenser styrets forslag trekker opp, mens det for andre saker er slik at generalforsamlingen står friere. I de saker hvor lovgivningen legger beslutningskompetansen til styret, har generalforsamlingen som utgangspunkt en instruksjons- og omgjørelsesrett. Denne begrenses imidlertid i noen grad for selskaper som har bedriftsforsamling eller styrerepresentasjon for de ansatte. Bakgrunnen for dette er at lovgivningen også legger opp til å ivareta hensynet til de ansatte. Gjennom bedriftsforsamling eller styrerepresentasjon gis de ansatte en viss medbestemmelsesrett, og denne ville ikke blitt reell dersom reell dersom generalforsamlingen kunne overprøve beslutningene fattet av de organer hvor de ansatte er representert.

Når selskapet skal fatte beslutninger som gjelder større investeringer eller driftsendringer etter asal. § 6-37 fjerde ledd brytes lovens utgangspunkt med generalforsamlingen som øverste myndighet. Saker som faller inn under denne bestemmelsen er ansett for å være av stor betydning for selskapets ansatte, og beslutningskompetansen gis derfor til bedriftsforsamlingen eller styret hvor de ansatte er representert.

Selv om generalforsamlingen er fratatt sin kompetanse i saker som faller inn under asal. § 6-37 fjerde ledd, er det generalforsamlingen som velger majoriteten av det organ som har

beslutningskompetansen. Når da beslutningene krever alminnelig flertall, vil de ansatte være i mindretall og derfor ikke ha noen avgjørende myndighet der hvor generalforsamlingens representanter står samlet. Videre er det slik at noen beslutninger fattet av bedriftsforsamlingen eller styret kan være avhengig en beslutning av generalforsamlingen på et annet område, slik som for eksempel en kapitalforhøyelse. Dette gjør at generalforsamlingen gjennom sin bestemmende innflytelse på de andre beslutningsorganenes sammensetning, samt dens eksklusive myndighet på enkelte områder, vil ha kontroll over beslutningene som treffes etter asal. § 6-37 fjerde ledd.

For de tilfeller hvor bedriftsforsamlingen inntar et negativt standpunkt etter asal. § 6-37 fjerde ledd annet punkt, synes det uavklart om generalforsamlingen kan trosse dette og likevel beslutte en endring gjennom fusjon. Men lovteksten gir generalforsamlingen enekompetanse til å beslutte fusjoner, og det er derfor tvilsomt at den indirekte virkningen fusjoner kan medføre på arbeidsstyrken, er nok til at lovens utgangspunkt kan fravikes.

Om de ansatte bør velge styrerepresentasjon eller bedriftsforsamling kan det ikke gis noe konkret svar på. Dette vil variere fra selskap til selskap, hvor avgjørende faktorer er selskapets virksomhetsområde og klima mellom selskapets ledelse og de ansatte. Selv om de øvrige kontrollfunksjonene bedriftsforsamlingen utøver vil falle bort dersom bedriftsforsamling velges fremfor styrerepresentasjon, vil det ofte være lettere å øve reell innflytelse gjennom tilstedeværelse i styret. Dette fordi de ansattes representanter vil være i mindretall både i styret og bedriftsforsamlingen, slik at nærheten er avgjørende i form av påvirkningskraften det innebærer.

8 Litteraturliste

8.1 Bøker

- Andenæs Mads Henry Andenæs, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*
2006 (3. opplag 2009)
- Bråthen Tore Bråthen, *Bedriftsforsamlingen i aksjeselskaper*
1982
- Giertsen Johan Giertsen, *Fusjon og fisjon*
1999
- Woxholt Geir Woxholt, *Selskapsrett*
2010 (3. utgave, 1. opplag)

8.2 Artikler

- Bråthen Tore Bråthen, *Tidsskrift for Rettsvitenskap*
1988
- Bråthen Tore Bråthen, *Bedriftsforsamlingens rolle*
2000 (MAGMA, årgang 3 nr. 5)
- Dagens Næringsliv Papirutgaven torsdag 4. april 2013
- SSB Statistisk sentralbyrå nettsider (www.ssb.no)
- Orkla Pressemelding på www.orkla.no

8.3 Lover

- 1961 Lov om forretningsbanker av 24. mai nr. 2
- 1985 Lov om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper av 21. juni nr. 83
- 1992 Lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. av 27. november nr. 109
- 1997 Lov om aksjeselskaper av 13. juni nr. 44
- 1997 Lov om allmennaksjeselskaper av 13. juni nr. 45

- 2005 Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. av 17. juni nr. 62
- 2007 Lov om regulerte markeder av 29. juni nr. 74
- 2007 Lov om verdipapirhandel av 29. juni nr. 75

8.4 Traktater

EØS Det europeiske økonomiske samarbeidsområde

8.5 Dommer

Rt. 1921 s. 466

Rt. 1932 s. 262

RG 1993 s. 1025 (Frostating lagmannsrett)

Rt. 1999 s. 330

Rt. 2000 s. 1811

8.6 Forarbeider

Ot.prp. nr. 7 (1971-72)	Om lov om endringer i lov av 6. juli 1957 om aksjeselskaper
Ot.prp. nr. 19 (1974-75)	Om lov om aksjeselskaper
Ot.prp. nr. 24 (1987-88)	Om lov om endringer i lov av 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper og visse andre lover om ansattes rett til representasjon i selskapers styrende organer
NOU 1996:3	Utredning fra Aksjelovutvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon 2. juni 1995
Ot.prp. nr. 23 (1996-97)	Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)
Prop. 111 L (2012-2013)	Proposisjon til Stortinget om endringer i aksjelovgivningen mv. (forenklinger)

8.7 Lovkommentarer

www.kommentarutgaver.no

Universitetsforlagets blå kommentarutgaver på nett
Magnus Aarbakke, Jan Skåre, Gudmund Knudsen,
Tone Ofstad, Asle Aarbakke

8.8 Rådgivende uttalelser

Uttalelse av Lovavdelingen 2210/75

Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse (www.nues.no). Gjeldende utgave av
23. oktober 2012.